

2025'te Kadınlar, Dünya Politikası ve Türkiye

DPK Gözünden 2025 Değerlendirmeleri

İçindekiler

Giriş - Zeynep Alemdar

Epstein Davasını Liberal Uluslararası Düzenin Krizi Olarak Okumak	
<i>Hürcan Aslı Aksoy</i>	4
Küresel Otoriteryanizmin Kurucu Unsuru Olarak Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Siyaset	
<i>Sevgi Uçan Çubukçu</i>	8
Belirsizliğin Kurumsallaştığı Bir Eşik: 2025 ve Savaş Ekonomisi	
<i>Özge Mumcu Aybars</i>	14
Her Yerde Kriz, Bir Yerlerde Güvenlik	
<i>Karel Valansi</i>	20
2025 Yılında Kadın Haklarında Yaşanan Gerilemeler	
<i>Evren Çelik Wiltse</i>	24
İtalya’da Toplumsal Cinsiyet Politikaları ve Son Bir Yılın Gündemi	
<i>Gökçen Yavaş</i>	28
İrlanda’da da Yeni bir Cumhurbaşkanı: Catherine Connolly	
<i>Ayşegül Gökalp</i>	32
Afganistan’da Kadın Olmak: Uluslararası Hukukun Sınırları	
<i>Tuğba Bayar</i>	36
Muhafazakar Kadın Liderliğinin Yeni Yüzü: Sanae Takaichi	
<i>Ahu Sumbas</i>	44
2025 Türkiye-PKK Barış Sürecinde Kadınların Katılımı	
<i>İpek Bahar Karaman-Yılmazgil</i>	48
Belém’den Kalanlar: Kadın, Barış ve İklim Güvenliği	
<i>Sezen Kaya Sönmez</i>	53
Göçün Yeni Jeopolitiği: Sert Sınırlar, Görünmez Kadınlar,	
<i>Deniz Şenol Sert</i>	60
Çevrimiçi Erkek Dünyası (Manosfer) ve Kadın Düşmanlığının Pek Parlak Olmayan Geleceği	
<i>Zeynepnaz Coşkun & Bezen Balamir Coşkun</i>	66
Feminist Dış Politika Bir Yol Ayrımında: Hâlâ geçerliliğini koruyacak mı? Etkisini artırabilir mi?	
<i>Şehnaz Kıymaz Bahçeci</i>	69

Giriş

Zeynep Alemdar*

Geçen yıl Dış Politikada Kadınların 10. yılı dolayısıyla yazdığım Almanak yazımda “Değişim dolu bir dönemde olduğumuzu biliyor, şaşırtma kapasitelerimizi artırıyoruz” demiştim. 2025 de şaşırtmaktan vazgeçmedi. Ancak kendi adıma, geride bıraktığımız bu yılda şaşırmaktan yorulmamaya başladığımı hissettim. Uluslararası alanda ve özellikle Türkiye’nin çevresinde inanılmaz bir hızda her şey aynı anda gerçekleşirken sanki biz kadınlar da dayanıklılığımızı artırıyoruz.

Dayanıklılığımızı artırmak için yaptığımız işlerden biri de anlamlandırmak. 2025’in Almanak’ının ilk bölümünde bu çabamızı göreceksiniz. Üyelerimiz Epstein Davasından Küresel Otoriteryanizme, Güvenlik Krizinden Savaş Ekonomisine kadar farklı temaların hayatlarımızı nasıl etkilediği ve dünyayı ve dünyalarımızı nasıl dönüştürdüğü üzerine yazdıkları değerlendirmelerde, Dış Politikada Kadınların hep yapmaya çalıştığı gibi farklı bir yaklaşımla, geçen yılın kadınlara nasıl dokunduğunu da göreceksiniz.

Almanak’ın ikinci bölümünde tüm dünyada kadın haklarının nasıl gerilediğini gösteren genel bir değerlendirmenin ardından İtalya, İrlanda, Japonya’daki kadın liderler ve politikaları hakkında şimdiye kadar Türkçe görmediğimiz ve bu ülkelerle özel olarak ilgilenen öğretim üyeleri tarafından yazılan değerlendirmeleri bulacaksınız. Afganistan’daki son durumu ve Türkiye’deki barış sürecinde kadınların durumu da bu ikinci bölümde.

Almanakta takip eden üç yazı, hep gündemimizde olan ancak savunma, güvenlik söylemlerinin içinde arkalara itilen üç ana temayı ele alıyor: iklim, göç ve çevrimiçi erkek dünyası. Bu üç temanın kadın hakları, kadın barış güvenlik gündemi üzerindeki etkilerini incelemeye ve ısrarla takip etmeye devam etmemiz gerekiyor.

Almanak’ın kapanış yazısı ise Dış Politikada Kadınların ana konusu. Modası geçmiş izlenimi verilen, ancak içinde bulunduğumuz sistemden cesur bir ayrılışı temsil ve tarif eden Feminist Dış Politika için neler yapabiliriz? Barış, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çevresel bütünlük odaklı ve devlet ve uluslararası sistemin yapısına farklı yaklaşarak, politikanın tüm paydaşlarına da söz

* Prof. Dr., Dış Politikada Kadınlar Kurucusu, Doğuş Üniversitesi

hakkı verme amaçlı Feminist Dış Politika belki de içinde bulunduğumuz sistemi yeniden düzenlemek için önemli bir şansımızdır...

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Almanakta yine farklı üniversitelerden, sivil toplumdan ve farklı jenerasyonlardan yazarları biraraya getirmeye çalıştık. Tüm yazarlarımıza, Almanak'ın bu şekilde elinize ulaşmasını sağlayan Gökçe Gezer ve Ekin Ürgen'e çok teşekkürlerle..

Epstein Davasını Liberal Uluslararası Düzenin Krizi Olarak Okumak

*Hürcan Aslı Aksoy**

Yıllar boyunca reşit olmayan kız çocuklarını cinsel istismara ve sömürüye maruz bırakan milyarlar Jeffrey Epstein'in vakası, Soğuk Savaş sonrası liberal uluslararası düzenin zaten zor durumda olduğu bir dönemde gündeme geldi. Ortaya çıkan kanıtlar, onun suçlarının sadece cinsel taciz eylemleri değil, aynı zamanda güç ve kontrol uygulamaları olduğunu da gösteriyor. Maalesef, bu skandallar ağı ulusötesi elit ağlara yerleşmiş gücün nasıl cezasızlık zırhı içinde işleyebildiğini gözler önüne sermekte. Epstein vakası liberal düzenin yıllar boyunca hasır altı edilen normatif düzenlemeler ile kurumsal uygulamalar arasındaki açılmayı gözler önüne serdi.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonraki otuz yıl boyunca, liberal uluslararası düzen birkaç temel varsayıma dayanmaktaydı: hukukun üstünlüğü kuvvetler ayrılığını denetleyerek gücün aşırı kullanımını sınırlandıracak; kurumlar suistimalleri düzeltecek; Birleşmiş Milletler (BM) gibi çok uluslu kuruluşlar normatif çerçeve sağlayacak ve liberal demokrasiler ise kadınlar, çocuklar ve LGBTQI+ hakları da dahil olmak üzere temel hakları savunarak normatif otoriteyi koruyacaktı. Epstein skandalı bu düzenin krizine yol açmadı, aslında sistemin çöktüğünü ve güçlü elitleri hesap verebilir kılma konusundaki sınırlı kapasitesini ortaya çıkardı.

İtalyan filozof Antonio Gramsci, böyle dönemleri "eski dünyanın öldüğü ve yeni dünyanın doğmak için mücadele ettiği" ara evreler olarak tanımlar. Bu tür dönemlerde otorite ve normlar zayıflar, çelişkiler keskinleşir ve sistemin iç gerilimleri açığa çıkar. Epstein davası da kesinlikle bu bakış açısıyla değerlendirilebilir: geçiş sürecindeki küresel sistemin istikrarsızlığına bir pencere .

Soğuk Savaş sonrası düzen büyük ölçüde kurumlara güvene dayanıyordu. Mahkemeler, medya, üniversiteler ve siyasi kurumların hesap verebilirlik mekanizmaları olarak işlev görmesi bekleniyordu. Elitlerin suistimalleri veya işledikleri suçlar ortaya çıkarsa, hem yasal hem de

* Senior Fellow at the Centre for Applied Turkey Studies (CATS) at the German Institute for International and Security Affairs (SWP)

itibarları açısından sonuçlar doğuracak ve hataları düzeltme sürecini tetikleyeceği varsayılıyordu. Ancak Epstein'ın hikayesi, bu beklentide çatlaklar olduğunu gözler önüne serdi. Onun aleyhine açılan daha önceki soruşturmalar, işlediği suça karşılık gelen sonuçlar doğurmadığı gibi, yasal süreçler oldukça adaletsiz ilerlemişti. Sosyo-ekonomik açıdan kırılgan arka planlara sahip ailelerden gelen, istismara uğramış genç kızlar genellikle güvenilirmez ya da itibarsız gösterilirken, faili çevreleyen elit çevreler olağandışı bir şekilde inceleme dışında tutuluyordu. Savcılık takdir yetkisi, kurumsal temkinlilik ya da zenginlik ve statüye yönelik toplumsal referans gibi nedenlerle hesap verebilirlik mekanizmaları sistemin kendi normatif iddialarıyla uyumlu işlemiyordu. Çocukların, kadınların, doğanın, hayvanların metaya dönüştüğü; alınıp satılabilir, kullanılabilir, tüketilebilir görüldüğü bu düzende¹, para ve güç adalet dahil her şeyin satın alınabileceğini gösteriyor.

Davaya toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında bu kurumsal zayıflık özellikle görünür oluyor. Soğuk Savaş sonrası, cinsiyet eşitliği retorik olarak evrensel norm olarak kurumsallaştırıldı, kadın hakları söylemi uluslararası sözleşmelere, kalkınma programlarına ve BM mekanizmalarına entegre edildi. Ne var ki hak suistimalleri, Batı'daki elit çevrelerde dahil olmak üzere, gerçekleştiğinde yaptırım süreçleri gecikmekte, seçici ya da siyasi hassasiyetlere bağlı görünmekte. Bu durum, ikiyüzlülükten daha fazlasını işaret ederken; yapısal asimetriyi ortaya koyuyor ve liberal normların küresel meşruiyetini de zedeliyor.

Epstein davası, bu nedenle önemli bir yapısal asimetriyi görünür kılmakta: hesap verebilirliğin küreselleşmesi olmadan elitlerin gücünün küreselleşmesi. Finansal akışlar, hayırseverlik ağları ve sosyal sermaye ulusötesi ölçekte işlerken, hukuki yaptırımlar büyük ölçüde ulusal sınırlar içinde ve siyasal süreçlerin etkisi altında kalmaktadır. Çok taraflı işbirliğinin zayıfladığı, kurumların siyasallaştığı ve toplumların kutuplaştığı bir dönemde, bu yapısal asimetri daha da belirgin hale gelmekte.

Bu durum, eski düzenin "ölmekte olan" boyutunu temsil ediyor: kurumlar resmi olarak ayakta kalırken, farklı modellerin savunucuları arasında bir güç mücadelesi yaşanıyor. Bu bağlamda, Epstein dosyalarıyla ilgili ortaya çıkan bilgiler, gelenekselliği daha güvenli ve istikrarlı olarak gösterip, otoriter ve paternalist kültürel anlatıların yayılmasına uygun bir zemin sağlıyor. Tutarlı bir alternatif düzen tahayülünün yokluğunda, otoriter aktörler liberal norm ve değerleri itibarsızlaştırmak için bu durumu araçsallaştırıp söylemsel olarak ek bir avantaj elde edebiliyorlar.

Otoriter veya illiberal yönetim modelleri, cinsiyet adaletini veya elitlerin hesap verebilirliğini öncelemediği gibi; aksine, çoğu hiyerarşik, ataerkil yapıları istikrar sağlayıcı ilkeler olarak teşvik eder. Epstein'ın ifşaatları, köklü ataerkil gücün liberal düzenin güvenilirliğini içeriden nasıl aşındırabileceğini ve savunmayı iddia ettiği kurumsal temelleri nasıl zayıflatabileceğini göstermektedir.

Bu geçiş döneminde, yapısal çelişkiler daha da keskinleşiyor. Liberal demokrasiler küresel ölçekte kadın haklarını desteklemeye devam ederken, kendi elit yapıları içindeki güç dengesizliklerini gidermekte zorlanıyor. #MeToo gibi hareketler, güçlü erkekleri koruyan gayriresmî sessizlik ağlarını ifşa ederek aşağıdan yukarıya doğru bir hesap verebilirlik talebini temsil etmektedir. Ancak kurumsal tepkiler çoğu zaman sistematik dönüşüm üretmekten ziyade tepkisel düzeyde kalmakta.

Bu çerçevede Epstein davası, ekonomik eşitsizliğin, cinsiyete dayalı güç hiyerarşilerinin ve kurumsal kırılganlığın geçiş döneminde nasıl kesiştiğini de göstermekte. Liberal düzen, olağanüstü bir servet ve nüfuz yoğunlaşması yarattı. Böyle bir düzende, seçkinlerin hayırseverlik faaliyetleri, özel danışmanlık ağları ve gayri resmi nüfuz kanalları, kamu ve özel otorite arasındaki sınırları bulanıklaştırmıştır. Ekonomik ve siyasi güç en tepede konsolide olurken, altta sosyal korumalar aşınıp, asimetriler gittikçe derinleşiyor.

Toplumsal cinsiyet, bu asimetrinin bir eksenidir. Yapısal olarak elit erkeklerin tabi olmadıkları risklere ekonomik açıdan kırılgan geçmişe sahip kızlar ve genç kadınlar maruz kalmıştır. Çoğunluğu reşit olmayan genç kızların işe alınmasının uluslararası boyutu – yoksul ABD eyaletlerinin ötesinde Doğu Avrupa², Fas, Meksika ve diğer yerlere kadar uzanıyor – günümüzde küresel sistemdeki hiyerarşileri de yansıtıyor. Bu anlamda, Epstein vakası, sömürünün ekonomik ve jeopolitik eşitsizliklerin izinden gittiği modern emperyal asimetrinin unsurlarını ortaya koyan bir örnek olarak da yorumlanabilir. Bu vakanın işaret ettiği kriz yalnızca ahlaki değil, yapısal başarısızlıktır.

Kadın bakış açısından, toplumsal cinsiyet eşitliği, kurumsal güvenilirliğe ve onun inandırıcı bir şekilde uygulanmasına bağlıdır. Sistemler güçlüleri korurken güçsüzleri korumakta başarısız olduğunda, toplumsal güven azalır ve bununla birlikte (liberal) cinsiyet yönetiminin meşruiyeti de sarsılır. Epstein davası, bu nedenle, küresel düzenin kırılma noktalarını ortaya koymakta: cinsiyete dayalı güç, elitlerin izolasyonu ve kurumsal kırılganlık, eski sistemin gözle görülür şekilde zayıfladığı ve yeni düzenin henüz şekillenmediği bir dönemde giderek büyümekte.

Parçalanma ve rekabetin damgasını vurduğu bir dünyada, devletlerin yoğunlaşmış gücü etkili bir şekilde sınırlayıp sınırlayamayacakları, kendi ülkelerinde ne kadar meşru olduklarını ve ulusötesinde ne kadar otoritelerini gördüklerini etkileyecektir.

Kaynakça

Akpınar, Hülya, (2026) Epstein dosyası ve patriyarkal kapitalizmin ifşası, <https://catlakzemin.com/epstein-dosyasi-ve-patriyarkal-kapitalizmin-ifsasi> (Erişim tarihi 14.02.2026)

Gentleman, Amelia (2026) Sex and snacks, but no seat at the table: the role of women in Epstein's sordid men's club. <https://www.theguardian.com/us-news/ng-interactive/2026/feb/07/sex-and-snacks-but-no-seat-at-the-table-the-role-of-women-in-epsteins-sordid-mens-club> (Erişim tarihi 14.02.2026)

Küresel Otoriteryanizmin Kurucu Unsuru Olarak Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Siyaset

*Sevgi Uçan Çubukçu**

Son yirmi yılda uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi literatürü, otoriter rejimlerin küresel ölçekte yükselişini ve buna eşlik eden demokratik gerilemeyi kapsamlı biçimde incelemektedir. Bu çalışmalar ağırlıklı olarak kurumsal zaafiyet, yürütmenin güç yoğunlaştırması, seçimlerin nasıl yapıldığı ve hukukun üstünlüğünün zayıflatılması gibi süreçlere odaklanmıştır. Söz konusu analizler rejim dönüşümlerini anlamamıza önemli katkılar sunsa da günümüz otoriter yönetimlerinin söylem ve stratejilerinde önemli bir boyutu büyük ölçüde göz ardı etmiştir: toplumsal cinsiyet eşitliğinin hedef alınması.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası metinler aracılığıyla küresel normatif düzenin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Bu çerçeveler, toplumsal cinsiyet eşitliğini yalnızca iç politikaya ait bir sosyal politika alanı olarak değil, liberal uluslararası düzen ve insan hakları rejimlerinin temel bileşenlerinden biri olarak konumlandırmaktadır (Çubukçu, 2022). Ancak popülist otoriteryanizmin yükselişi, bu normlara yönelik giderek daha organize ve sistematik bir meydan okumayla eş zamanlı olarak ilerlemiştir. Oysaki, toplumsal cinsiyet karşıtı siyasetin, feminist ilerlemelere verilen tepkisel bir geri dönüş ya da yalnızca iç politikayla sınırlı bir kültürel çatışma olarak ele alınmaması gerekiyor. Aksine 'toplumsal cinsiyet karşıtlığı', çağdaş otoriteryanizmin kurucu bir unsuru olan ve ulusötesi nitelik taşıyan örgütlü bir norm bozucu strateji olarak işlemektedir.

Otoriter rejimler, küresel ölçekte referans olan, fakat siyasal olarak kırılabilir bir norm olan toplumsal cinsiyet eşitliğini hedef alarak hem liberal uluslararası düzene meydan okumakta hem de iç meşruiyetlerini pekiştirmektedir. Deniz Kandiyoti'nin "eril restorasyon" kavramsallaştırması (Kandiyoti, 2025), 'geri tepme'nin sınırlılıklarını aşmakta. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet karşıtı siyaseti neoliberal kriz, otoriter meşrulaştırma ve norm mücadelesi süreçleri üzerinden açıklamaktadır. Böylece toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik müdahalelerin

* Doç. Dr., Siyaset Bilimci

nasıl işlediğini; (Kandiyoti, 2016) uluslararası insan hakları rejimlerini nasıl zayıflattığını; otoriter devletler ile ulusötesi muhafazakâr ağlar arasındaki işbirliğini nasıl kolaylaştırdığını, ahlaki sınırları nasıl ürettiğini; neoliberalizmin krizinin cinsiyetçi işbölümünde yarattığı çatışmayı; bu çatışmanın neoliberal kapitalizmin mağdurları olan genç erkekler ve babalar üzerindeki etkisini anlamamızı sağlamaktadır. Daha adil, daha eşit bir Avrupa için "yeni bir cinsiyet sözleşmesi" hayal ederek, "cinsiyet tepkisi" retoriğinden nasıl uzaklaşılacağına dair kapsamlı çalışmalar da yapılmakta (Petö, Thissen & Clavaud, 2025).

Yirminci yüzyılın sonlarından itibaren toplumsal cinsiyet eşitliği, bağlayıcı sözleşmeler, izleme mekanizmaları ve politika çerçeveleri aracılığıyla küresel normatif düzenin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kurumlar, toplumsal cinsiyet eşitliğini demokratik rejimlerin ve insan haklarının evrensel bir ilkesi olarak teşvik etmiştir (Kandiyoti, 2025; Çubukçu, 2022). Bu ilkenin farklı siyasal bağlamlarda iç hukuk sistemlerine, kamu politikalarına ve kurumsal uygulamalara yerleşmesini mümkün kılmıştır. (Çubukçu, 2012) Uluslararası ilişkiler teorisi içinde bu gelişmeler çoğunlukla normların ortaya çıkışı, yayılımı ve içselleştirilmesini vurgulayan inşacı yaklaşımlar aracılığıyla analiz edilmiştir. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet eşitliği, özellikle liberal demokratik rejimlerde büyük ölçüde yerleşik bir küresel norm olarak ele alınmıştır. Ancak otoriter ve neoliberal rejimlerin küresel ölçekte yükselişi, bu yerleşiklik varsayımını giderek daha fazla sorgulanır hâle getirmiştir (Bilgin ve Sezgin 2022). Bu meydan okuma, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yalnızca açık biçimde reddedilmesiyle sınırlı değildir; daha çok norm bozucu ve ikameci süreçler üzerinden işlemektedir. Otoriter aktörler, uluslararası toplumsal cinsiyet normlarını yeniden yorumlamakta, bu normların meşruiyetini sorgulamakta (Ertürk,2025); ya da söz konusu normlardan çekilerek onları ulusal egemenlik, kültürel, dini veya ahlaki düzenle bağdaşmaz unsurlar olarak çerçevelemektedir.

Mevcut literatürün önemli bir bölümü, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik direnç feminist kazanımlara verilen tepkisel bir "geri tepme" (Kovats & Peto, 2017) olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu yaklaşım belirli bağlamlarda analitik açıdan işlevsel olsa da günümüz toplumsal cinsiyet karşıtı siyasetinin ölçeğini, organizasyonunu ve sürekliliğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Geri tepme kavramı, geçicilik, kendiliğindenlik ve sınırlı etki alanı gibi varsayımlar içerirken, norm bozucu niteliğini kavramamızda sınırlılıkları vardır. Toplumsal cinsiyet karşıtı siyaseti, yerleşik uluslararası normların sistematik biçimde zayıflatıldığı, tartışmaya açıldığı ve alternatif normatif çerçevelerle ikame edildiği bir yeni inşa süreci olarak okumak fotoğrafı daha net göstermektedir. Bu süreç, uluslararası taahhütlerin

tamamen terk edilmesi biçiminde olmasa dahi, yeniden yorumlama ve sembolik geri çekilmelerle normların içinin boşaltılması şeklinde işlemektedir. Deniz Kandiyoti'nin "eril restorasyon" kavramı (Kandiyoti 2025), neoliberal krize verilen otoriter tepkileri, cinsiyet hiyerarşisinin yeniden tesis edilmesini içerdiğini vurgular. Bu çerçevede mevcut 'normu bozmak', hem iç politikada hem de uluslararası düzeyde işleyen cinsiyetlendirilmiş bir otoriter eril strateji olarak anlaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet karşıtı siyaset, otoriter rejimlerin meşruiyet üretme stratejilerinin merkezi bir bileşeni hâline gelmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, aile yapısına, ahlaki değerlere ve ulusal egemenliğe yönelik bir tehdit olarak çerçevelendiğinde, otoriter yönetimler düzen arayışı din, kültür, aile gibi ortak ve kadim söylemlerle ortaya çıkmaktadır (Çokoğullar, 2022). Bu söylemler, rejimlerin toplumsal destek mobilize ederek meşruiyet sağlamalarını ve muhalif aktörleri gayrimeşru kılmasını mümkün kılmaktadır. Bu sayede otoriter hükümetler, güvenlik ya da ekonomik alanlarda yapılacak daha maliyetli ihlallerin yaratacağı uluslararası tepkilere maruz kalmaksızın liberal normatif düzene meydan okuyabilmektedir. Bu bağlamda feminist hareketler, LGBTQ+ savunuculuğu, toplumsal cinsiyet çalışmaları programları ve üreme hakları, dışarıdan dayatmalar ya da ideolojik tehditler olarak sunulmaktadır. Bu aktörler, egemenlik, güvenlik ve kültürel ve dini değerler anlatılarının kurulmasında sembolik düşmanlar hâline getirilmektedir. Sonuç olarak bedenlerin, kimliklerin ve toplumsal rollerin düzenlenmesi üzerinden işleyen eril restorasyon süreci yaşanmaktadır.

Ampirik bulgular, günümüz toplumsal cinsiyet karşıtı siyasetin yalnızca ulusal bağlamlarla sınırlı olmadığını göstermektedir. Aksine bu siyaset, söylemlerin ve stratejilerin sınır aşan biçimde dolaşıma girdiği ulusötesi muhafazakâr ağlar içine yerleşmiştir. (Özkazanç, 2019) Bu ağlar; güçlü biçimde finanse edilen dini kuruluşları, savunuculuk gruplarını, düşünce kuruluşlarını ve siyasal aktörleri kapsamaktadır (Miller-Idriss, Cynthia, 2025). Otoriter rejimler, klasik uluslararası yapılar üzerinden değil, çok taraflı işbirliği biçimleri yerine, giderek artan şekilde ulusötesi ve daha gevşek ağlar üzerinden hareket etmektedir. Bu ağlar aracılığıyla toplumsal cinsiyet karşıtı normlar küresel ölçekte dolaşıma girmekte; liberal uluslararası kurumlar zayıflatılırken otoriter yönetim biçimleri güçlendirilmektedir. Aile değerleri ve ahlaki düzen gibi anlatılar, kültürel ve dinsel farklılıkların ötesinde sosyo ekonomik bağlamı olan, paylaşılan bir ideolojik repertuar oluşturmaktadır (Ertürk, 2025). Bu ulusötesi boyut, toplumsal cinsiyet karşıtı siyasetin uluslararası bir olgu olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Toplumsal cinsiyet karşıtlığı, yalnızca içsel kültürel çatışmaları yansıtmakla kalmamakta; aynı zamanda uluslararası normatif

çerçeveyi dönüştürerek toplumsal cinsiyet eşitliğinin evrensel niteliğini (anaakımlaşma) aşındırmaktadır (Ertürk,2025).

Bu gelişmeler, farklı siyasal bağlamlarda açık biçimde gözlemlenmektedir. Macaristan ve Polonya’da popülist sağ hükümetler, Avrupa Birliği karşıtı söylemlerle eş zamanlı olarak toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik sistematik saldırılar yürütmüştür. (Bilgin ve Sezgin 2022) “Geleneksel aile” vurgusunu merkeze alan anayasal değişiklikler ve yasal düzenlemeler hem toplumsal cinsiyet hiyerarşisini kurumsallaştırmış hem de uluslararası normları ulusal egemenliğe yönelik bir tehdit olarak sunmuştur (Çokoğullar, 2022). Amerika Birleşik Devletleri’nde Trump yönetimi, kadın düşmanı ve LGBTQ+ karşıtı söylemleri, toplumsal cinsiyet çalışmaları programlarını hedef alan bütçe kısıtlamaları gibi somut politika müdahaleleriyle desteklemiştir. Brezilya’da Jair Bolsonaro, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemeye yönelik mekanizmaları tasfiye etmeye çalışmıştır. Güney Kore’de ise Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Aile Bakanlığı’nın kapatılmasına yönelik girişimler benzer söylemsel örüntüler sergilemiştir (Miller-Idriss, Cynthia,2025). Türkiye, toplumsal cinsiyet karşıtı siyaset stratejilerinin nasıl işlediğini göstermesi bakımından özellikle açıklayıcı bir örnek sunmaktadır. İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı, feminist örgütlerin marjinalleştirilmesi, nafaka ve üreme haklarına ilişkin tartışmalar ile yükseköğretim politikalarından toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevelerinin çıkarılması, uluslararası normların egemenlik ve ahlaki düzen söylemleri aracılığıyla seçici biçimde reddedildiğini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği normlarının sistematik biçimde aşındırılması, uluslararası düzen açısından ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği evrensel bir ilke olmaktan çıkarılıp tartışmalı bir norm hâline geldikçe, uluslararası insan hakları rejimlerinin otoritesi zayıflamaktadır. Bu süreç, liberal uluslararası düzenin parçalanmasına katkıda bulunmakta ve otoriter yönetim biçimlerini giderek daha fazla normalleştirmektedir. Buna ek olarak, toplumsal cinsiyet karşıtı siyaset, otoriter rejimlerin meşruiyetini yalnızca baskı yoluyla değil, kültürel ve ahlaki düzenleme mekanizmaları aracılığıyla da inşa ettiğini ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet karşıtlığı üzerinden üretilen toplumsal rıza, demokratik çoğulculuğu ortadan kaldırmaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, uluslararası normların mücadele edildiği ve yeniden yapılandırıldığı merkezi bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Özetle, toplumsal cinsiyet karşıtı siyasetin tepkisel bir olgu olmanın ötesinde, günümüz küresel otoriteryanizmin kurucu unsurlarından biri olarak işlev görmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, otoriter yükselişin yalnızca bir hedefi değil; günümüz uluslararası düzenin yeniden

yapılandırıldığı temel mücadele alanlarından biridir. Bu dinamiğin kavranması hem otoriter yönetim biçimlerinin işleyişini hem de küresel normların geleceğini anlamak açısından kritik önemdedir.

Kaynakça

Bilgin Aytaç, G. ve Sezgin, A. (2022). Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketlere Kısa Bir Bakış: Macaristan, Polonya ve Türkiye Örnekleri. Erişim adresi: <https://birikimdergisi.com/guncel/10926/toplumsal-cinsiyet-karsiti-hareketlere-kisa-bir-bakis-macaristan-polonya-ve-turkiye-Ornekleri>

Çokoğullar, Emel (2022) Popülist itirazlar, cinsel tehditler ve aileye dönüş çağrıları, *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı:9, ISSN 2791-9579. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/dpuibf/article/1133222>

Çubukçu, Sevgi Uçan (2022). CEDAW'ın Türkiye Hikayesi. *Kadına Karşı Ayrımcılık Hukuk,Toplum,Devlet ve CEDAW*. Der: Sevinç Eryılmaz-Gökçeçiçek Ayata- Pınar Çağlı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Aralık 2022.

Çubukçu, Sevgi Uçan (2012). Contribution to the Europeanisation Process: Demands for Democracy of Second Wave Feminism in Turkey. *Turkey and European Union. Process of Europeanisation*. Ed. Çiğdem Nas & Yonca Özer.Ashgate Publishing

Ertürk, Yakın (2025) Care Crisis, Anti-Gender Authoritarianism and Feminist Possibilities. *Feminist Dissent*. No: 8(2025). Erişim adresi: <https://journals.warwick.ac.uk>

Kandiyoti, Deniz (2025) Ataerkillikten Eril Restorasyona: Küresel Toplumsal Cinsiyet Krizinin İzdüşümleri. *Feminist Tahayyül*. 6(1): 193-204. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/feministtahayyul/article/1652086>

Kandiyoti, Deniz (2025). Meşum İzdivaç: Siyasal Şiddet ve Kadına Karşı Şiddetin Kesişimleri. *ViraVerita, Disiplinlerarası Karşılaşmalar*. Erişim adresi: <https://viraverita.com/mesum-izdivac-siyasal-siddet-ve-kadina-karsi-siddetin-kesisimleri/>

Kandiyoti, Deniz (2016). Meşum İzdivaç: Siyasal Şiddet ve Kadına Karşı Şiddet. <https://www.opendemocracy.net/en/5050/fateful-marriage-political-violence-and-violence-against-women>

Kováts, E., & Peto, A. (2017). Anti-gender discourse in Hungary: A discourse without a movement? Ed. K. Roman, & P. David *Anti-Gender Campaigns in Europe: Mobilizing against Equality*. Rowman and Littlefield International.

Miller-Idriss, Cynthia (2025) The Far Right's Gender Playbook, *PS Project Syndicate*, Dec 12,2025. Erişim Adresi: <https://www.project-syndicate.org/onpoint/gender-politics-authoritarians-secret-weapon-by-cynthia-miller-idriss-2025-12>

Özkazanç, Alev (2019) Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, otoriter popülizm ve Türkiye, *Kaos GL Dergisi*, Erişim adresi: <https://kaosgl.org/haber/toplumsal-cinsiyet-karsiti-hareketler-otoriter-populizm->

Petö, Andrea, Thissen, Laetitia & Clavaud, Amandine (2025). A New Gender Equality Contract for Europe: Feminism and Progressive Politics. palgrave Macmillan. 031-59993-4 (eBook) <https://doi.org/10.1007/978-3-031-59993-4>

Belirsizliğin Kurumsallaştığı Bir Eşik: 2025 ve Savaş Ekonomisi

Özge Mumcu Aybars*

2025 yılı, belirsizliğin yalnızca dönemsel krizlerle sınırlı olmadığı; küresel siyasetin yapısal bir özelliği haline geldiği bir kırılma anını temsil etmektedir. Devletlerarası ilişkilerde öngörülebilirliğin zayıflaması, normatif çerçevelerin ve kurumsal mekanizmaların işlev kaybı ile eş zamanlı ilerlemektedir. Bu süreçte, “savaş ekonomisi” olarak tanımlanabilecek güvenlik merkezli yaklaşım, geçici bir politika tercihi olmaktan çıkarak kalıcı bir yönelime dönüşmesinin ana adımlarını atmıştır. Savaş ekonomisi bu bağlamda yalnızca askeri harcamalardaki artışı değil; kamu bütçelerinin, teknolojik kapasitenin ve ekonomik kaynakların güvenlik öncelikleri etrafında yeniden dağıtılmasını ifade eden yeni bir ekonomi-politik düzen olarak ortaya çıkmaktadır. Çok taraflı kurumların etkisinin azalması, kolektif güvenlik reflekslerini zayıflatırken; teknolojik kapasite giderek yalnızca rekabetin değil, ekonomik ve siyasal kontrolün de aracı olarak öne çıkmaya başlamıştır (Mearsheimer, 2018; Tooze, 2021; SIPRI, 2024).

ABD’nin dış yardımlarda fon kesintilerine gitmesi, ABD dış politikasında Kasım 2025 ayında billurlaşan dış politikada yönelim değişiklikleri ve ülkenin içe kapanma eğiliminin güçlenmesiyle dışa yayılmasının artması; Avrupa ile kurumsal eşgüdümün zayıflaması ve normatif dış politikadan güvenlik odaklı bir çizgiye yönelmesi, uluslararası sistemin yerleşik dengesini ciddi biçimde sarsmaktadır (Ikenberry, 2018; OECD, 2023). Bu yönelim, kalkınma ve sosyal politika alanlarından güvenlik ve savunma önceliklerine doğru yaşanan kaynak kaymasının, savaş ekonomisinin kurumsallaşmasının temel göstergelerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Yeni kırılma bağlamda Türkiye, bir yandan Suriye’deki gelişmeleri yönetmeye çalışırken, diğer yandan Batı ile ilişkilerini koruyarak Rusya’yı doğrudan karşısına almamaya dayalı çok yönlü bir denge politikası izlemektedir. Jeopolitik baskılar ile ekonomik zorunluluklar arasında şekillenen bu strateji, yalnızca dış politikayı değil iç siyaseti de

* Dr., Siyaset Bilimci

etkilemekte; Türkiye'nin S-400 sürecinden uzaklaşıp F-35 programına yeniden dahil olmayı hedefleyen bir hatta yönelmesine zemin hazırlamaktadır (NATO, 2024; White House, 2025).

Bu kısa analiz, belirsizliğin temel belirleyici olduğu 2025 yılında, uluslararası sistem ile Türkiye'nin konumunu ve bu konumun geçirdiği dönüşümü savaş ekonomisinin yapısal etkileri çerçevesinde kısaca özetlemeyi amaçlamaktadır.

2025 yılı, dünya siyasetinde sağ popülist diye tanımlanabilecek karizmatik liderliğin güç kazandığı; kurumsal siyasal yapıların ise geri plana itildiği bir döneme işaret etmektedir. Güvenlik temelli politikalar, iç düşman söylemi ve medya üzerindeki kontrol, birçok ülkede sağ popülizmin temel araçları haline gelmiştir (Mudde, 2019; Freedom House, 2024). Bu siyasal iklim, güvenlik merkezli politikaların ve savaş ekonomisinin toplumsal rıza üretimi yoluyla meşrulaştırılmasını kolaylaştıran bir zemin yaratmaktadır. Buna karşın Avrupa'da merkez sağ partilerin, aşırı sağ hareketler ile partilerin yükselişini sınırlamak amacıyla demokratik değerleri yeniden merkeze alan bir söylem geliştirmeye başlaması, dengeleyici bir karşı eğilim olarak öne çıkmaktadır (European Council on Foreign Relations, 2024).

II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan çok taraflı uluslararası kurumlar, 2025 yılında giderek derinleşen bir meşruiyet ve işlev kriziyle karşı karşıya kalmıştır. ABD'nin başta USAID olmak üzere kalkınma kurumlarının fonlarını azaltması veya işlevsizleştirilmesi, yalnızca bir bütçe kısıtlama tercihi değil; kaynakların kalkınma ve insani alanlardan güvenlik ve savunma önceliklerine kaydırıldığı yapısal bir dönüşüme işaret etmektedir (OECD, 2023; World Bank, 2024). Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve benzeri kurumların yaşadığı güven kaybı, kriz yönetimi ve barışı koruma kapasitelerini önemli ölçüde sembolik bir düzeye indirgemıştır (UNDP, 2024).

Kurumsal siyasal ittifaklardaki çözülme, ABD'nin 2025 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde açık biçimde görünür hale gelmiştir. Söz konusu strateji, ABD, AB ülkeleri ve NATO bağlamında sınırlı angajman, seçici müdahale ve güvenlik merkezli önceliklere dayalı bir dış politika yönelimine işaret etmektedir (White House, 2025). Bu yaklaşım, ABD'nin küresel liderlik rolünü yeniden tanımlarken çok taraflılıktan ziyade bölgesel dengeyi önceleyen bir çerçeveye yöneldiğini de göstermektedir. Avrupa ile kurumsal eşgüdümün zayıflaması, ortak tehdit algısı ve ittifak temelli birliktelik açısından da belirgin bir çözülme sürecini beraberinde getirmiştir (Nye, 2020; RAND Corporation, 2024). Diğer yandan Suriye'de Colani yönetimi ile SDG

arasındaki uzlaşmazlık, Türkiye'nin güney sınırında güvenlik riskini artırma riskini de barındırmaktadır.

2025 yılında Savaş Alanları: Gazze ve Ukrayna

Gazze'de 7 Ekim 2023'ten bu yana devam eden savaş, 2025'in sonuna doğru uluslararası toplumun etkisizliğini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Uluslararası insani hukuk ihlallerine rağmen etkili bir caydırıcılık mekanizmasının işletilememesi, küresel ölçekte ciddi bir meşruiyet krizine yol açmıştır (UN OCHA, 2024; Amnesty International, 2024). İnsani yardımın siyasileştirilmesi ve erişimin kısıtlanması, savaş ekonomisinin siviller üzerindeki maliyetini derinleştirirken; bu maliyet kadınlar ve çocuklar üzerinde orantısız biçimde yoğunlaşmaktadır.

Ukrayna ile Rusya arasındaki barış girişimleri ise nadir elementler, enerji tedarik zincirleri ve kritik altyapı kontrolü gibi yüksek değerli başlıklarda kilitlenmeye devam etmektedir. Savaş, 2025 yılında, cephe hattının ötesinde; diplomasi zemininden, ekonomi, teknoloji ve kaynak paylaşımını da içeren işleyen çok ülkelerin enerji politikalarından savaş ekonomisine kadar olan düzlemde devam etmektedir. (IEA, 2024; European Commission, 2024). Ukrayna'nın 2025'in son günlerinde Moskova'ya yönelik saldırıları ile Rusya'nın tepkisi, bu cephenin daha da derinleşeceğine işaret etmektedir.

Konumsal olarak jeopolitik fay hatlarının merkezinde yer alan Türkiye, NATO üyeliği çerçevesinde kurumsal yükümlülüklerini yerine getirirken, enerji bağımlılığı ve ekonomik gerçekliklerin dayattığı koşullar doğrultusunda Rusya ve Çin ile ilişkilerini de sürdürmektedir. Ankara'nın, Ukrayna-Rusya Savaşı'nın başladığı yıldan bu yana Batı'nın Ukrayna'ya yönelik yaptırımlarına tam olarak katılmaması; buna karşın Bayraktar SİHA'ları aracılığıyla Ukrayna ordusuna destek vermesi, savunma sanayiinin dış politika ve ekonomik stratejiyle iç içe geçtiği bir savaş ekonomisi pratiğine işaret etmektedir (SIPRI, 2024; BBC Monitoring, 2024).

Bunun yanı sıra 2025 yılında Suriye'de yaşanan yönetim değişiminin ardından HTŞ lideri Colani ile SDG arasında kalıcı bir mutabakatın sağlanamaması, Türkiye'nin güney sınırında güvenlik risklerini artırmıştır. Suriye'deki belirsizlik, mülteci baskısı ve sınır güvenliği açısından Türkiye'nin stratejik yükünü büyütmüş; bu durum Ankara'yı savunma politikalarını yeniden yapılandırmaya ve sınır ötesi tehditlere yönelik yeni istihbarat ve müdahale mekanizmaları geliştirmeye yöneltmiştir (International Crisis Group, 2024; UNHCR, 2024). Savunma önceliklerinin güçlenmesiyle birlikte sosyal politika alanlarında yaşanan daralma, krizlerin

toplumsal etkilerinin özellikle kadınlar üzerinde yoğunlaşmasına neden olmaktadır (UNDP, 2024).

Aralık 2025'in son günlerinde Ukrayna'dan geldiği belirtilen bir drone'un Karadeniz'i aşarak Çankırı'ya düşmesi ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Rus menşeli olduğu iddia edilen SİHA'ların görülmesi, Türkiye'nin hava savunma sistemlerini alarm durumuna geçirmiştir (Reuters, 2025). Aynı dönemde Ankara'dan havalanan ve Haymana yakınlarında düşen uçakta Libya Genelkurmay Başkanı Orgeneral Muhammed Ali Al-Haddad'ın hayatını kaybetmesi, dış politikanın taşıdığı risklerin yalnızca diplomatik değil, fiziksel boyutlara da ulaştığını göstermiştir (Associated Press, 2025). Buna paralel olarak IŞİD'in Türkiye içindeki örgütlenme faaliyetlerinde artış gözlenmesi ve bu çerçevede yürütülen güvenlik operasyonları, ülke içinde güvenlik risklerinin yükseldiğine dair endişeleri derinleştirmiştir.

Yine yılın son günlerine gelindiğinde belirsizliğin yoğunlaştığı jeopolitik hatlar daha görünür hale gelmiş; Ukrayna'nın Moskova'ya yönelik İHA saldırıları ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e yönelik suikast girişimi iddiaları, AB ve NATO'yu da içine çekebilecek daha geniş ölçekli bir çatışma ihtimalini gündeme taşımıştır (Reuters, 2025). Aynı süreçte İran'da artan sokak hareketleri ve bu gelişmelere Donald Trump ile Benjamin Netanyahu'nun verdikleri destek sinyalleri, 2026'ya girerken küresel istikrarsızlığın yeni bir evreye taşınma ihtimalinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (International Crisis Group, 2025).

Bu gelişmeler, 2025'i dünya ölçeğinde bölgesel krizlerin yaşandığı bir yıl değil; belirsizliğin yapısal bir nitelik kazandığı ve savaş ekonomisinin ekonomik öncelikleri, güvenlik politikalarını ve toplumsal eşitsizlikleri birlikte yeniden ürettiği tarihsel bir eşik olarak tanımlamayı mümkün kılmaktadır. Yönünü ortak normlardan değil, güvenlik reflekslerinden alan bu düzen, uluslararası sistemi öngörülebilirlikten uzak, kırılgan bir alana sürüklemektedir.

Kaynakça

Mearsheimer, J. J. (2018), The great delusion: Liberal dreams and international realities. Yale University Press. <https://press.princeton.edu/ideas/john-mearsheimer-on-the-great-delusion>

Tooze, A. (2021), Shutdown: How COVID shook the world's economy. Viking. <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/2021-03-16/shutdown>

Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI (2024),
<https://www.sipri.org/databases/armstransfers>

Ikenberry, G. J. (2018), The end of liberal international order? *International Affairs*, 94(1), 7–23.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2018-01-17/end-liberal-international-order>

OECD (2023), Development Co-operation Report 2023.
<https://www.oecd.org/development/development-co-operation-report-2023.htm>

NATO (2024), Strategic Concept and Deterrence,
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm

White House (2025), National Security Strategy of the United States.
<https://www.whitehouse.gov/national-security-strategy/>

Mudde, C. (2019), The far right today. Polity Press.
<https://www.opendemocracy.net/en/author/cas-mudde/>

Freedom House (2024), Freedom in the World. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2024>

European Council on Foreign Relations – ECFR (2024), Europe and the far right.
<https://ecfr.eu/topic/populism/>

UNDP (2024) Global governance and crisis response., <https://hdr.undp.org>

UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – OCHA (2024) Gaza humanitarian update. <https://reliefweb.int/country/pse>

Amnesty International (2024), Israel/OPT annual report.,
<https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/israel-and-opt/>

International Energy Agency – IEA (2024) World Energy Outlook,
<https://www.iea.org/topics/energy-security>

BBC Monitoring (2024), Turkey and Ukraine: Strategic balancing.
<https://monitoring.bbc.co.uk/countries/turkey>, <https://monitoring.bbc.co.uk/ukraine>

International Crisis Group (2024) <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria>

UNHCR (2024), Syria regional refugee response. <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>

Reuters (2025), Turkey security developments. <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey/>

Associated Press - AP (2025), Libyan military plane crash in Turkey. <https://apnews.com/hub/middle-east>

Her Yerde Kriz, Bir Yerlerde Güvenlik

Karel Valansi*

2025 yılı, sürekli yinelenen bir “kriz” söylemi altında şekillendi. Giderek artan sayıda ve net siyasal hedefleri olmayan savaşların hakim olduğu bir yıl olarak tanımlanması mümkün. Çatışmalar çözümsüz biçimde sürerken; sınırlar yeniden keskinleşti, siyasal kutuplaşma derinleşti ve farklı bölgelerdeki toplumlar kalıcı bir olağanüstü hal içine sürüklendi. Bu ortamda kriz, artık geçici bir durum olmaktan çıkıp küresel söylemin olağan bir parçası haline geldi.

Geçtiğimiz yıl, güvenlik dilinin dünyayı nasıl kuşattığına da tanık olduk. Medyanın bu durumu hem yansıttığını hem de pekiştirdiğini söylemek mümkün. Kamusal söylemi tehdit, tehlike ve hayatta kalma vurgularıyla doldurdu. Ancak bu görünürde evrensel güvensizlik halinin altında temel bir soru yatıyordu: Kimin güvenliği? Tüm güvensizlik biçimleri eşit şekilde anlatılmadı; güvensizliğin tüm özneleri aynı siyasal ağırlığa ya da görünürlüğe sahip olmadı.

Medya büyük ölçüde devlet merkezli ve güvenlikleştirilmiş çerçeveleri ayrıcalıklı kılarken, toplumsal cinsiyet temelli ve insani güvensizlik deneyimleri ya marjinal kaldı ya da siyasal getiriler uğruna araçsallaştırıldı. Başka bir ifadeyle, kadınlar ve marjinalleştirilmiş topluluklar için güvensizlik bir “son dakika” haberi değil, krizlerin yapısal bir koşulu olmaya devam etti. Bu anlatısal dengesizliği kabul etmek; siyasal önceliklerin nasıl belirlendiğini, kimin acısının siyasal olarak kabul edilebilir ve eyleme geçirilebilir görüldüğünü, kimin acısının ise çeperde kaldığını anlamak açısından kritiktir.

Bu makale, hakim anlatıların toplumsal cinsiyet temelli güvensizliği dar ve militarize edilmiş bir çerçeve içine hapsettiğini savunmaktadır. Öte yandan 2025 yılında oluşan küresel “kriz yorgunluğu”, kadınların, adlarına inşa edilen güvenlik mimarilerinin dahi dışına itilmesini normalleştirdi. Bu güvenlik mimarileri, kadınların gerçek varlığı olmadan ve onları kendilerine özgü güvenlik bilgisine sahip siyasal aktörler olarak tanımadan kuruldu.

* Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi

Çoğumuz küresel çatışmaları doğrudan deneyimlemeyiz. Bunun yerine, Walter Lippmann'ın (1998) tanımladığı şekilde, haberler, sosyal medya ve siyasal söylemler aracılığıyla inşa edilen bir "sahte çevre" (*pseudo-environment*) içinde yaşarız. 2025'te bu zihinsel haritalar; füze saldırıları, bombalar, drone görüntüleri, canlı yayınlanan terör saldırıları ve siyasi suikastlar gibi "spektaküler" şiddet biçimleriyle yoğun biçimde şekillendi.

Geçtiğimiz yıl aynı zamanda, yapısal nedensellikten ziyade aciliyeti önceleyen bir bakış açısıyla, devlete yönelik varoluşsal tehditler öne çıkarılarak anlatıldı ve bu durum sıradan bireylerin dünyanın karmaşıklığını yorumlamaya başladığı temel merceklerden biri haline geldi. Medya, güvenlik de dahil olmak üzere algıların şekillenmesinde uzun zamandır merkezi bir rol oynamaktadır. 2025'te bu rol daha da belirginleşti; zira krizler artık küresel sisteme yönelik istisnai kesintiler olarak değil, normalleşmiş bir durum olarak ele alındı.

Güvenlik dili 2025'te manşetlere ve siyasal mesajlara hakim oldu. "Sınırlar tehdit altında", "beka sorunu", "bölgesel ve stratejik istikrar" gibi ifadeler günlük başlıklarda görünürlüklerini arttırarak, güvenlikte devlet merkezli bir anlayışı pekiştirdi ve askeri olmayan güvenlik boyutlarını marjinalleştirdi. Medya anlatıları devlet merkezli ve militarize güvenliği önceliklediği, bu ortamda güvensizlik; esas olarak jeopolitik rekabet, askeri ve istihbarat kapasitesi ve sınır kontrolü üzerinden çerçevelendi—yani yeniden "sert güç" anlayışına bir dönüş yaşandı.

Güvenikleştirme giderek kabul gören bir anlatı haline geldi. Siyasal aktörler kararlarını varoluşsal tehditler karşısında alınması gerekli adımlar olarak tanımladı. Medya ise bu çerçeveleri çoğu zaman eleştirel bir sorgulamaya tabi tutmadan yaygınlaştırdı. Aciliyet ve tehdit vurgusu, güvenliğe dair alternatif anlayışların görünüm alanını daraltarak, onları daha az görünür kıldı. Toplumsal, ekonomik ve toplumsal cinsiyet temelli kırılmalıkları arka plana itti. Bu durum aynı zamanda olağanüstü hal söyleminin istisnai önlemleri meşrulaştırmak ve gündelik güvensizlikleri görünmez kılmak için kullanılmasına yol açtı.

Buna ek olarak, kamuoyu her yönden "son dakika" haberlerine maruz kaldığında, empati kurma ve meseleleri derinlemesine anlama kapasitesi aşınmakta; bu da ahlaki duyarlılığı keskinleştirmek yerine körelten bir siyasal yönetim aracı olarak kriz yorgunluğu üretmektedir. Neil Postman'ın (1985) uyardığı gibi, bizi baskı altına alan şey bilgi eksikliği değil, bilginin aşırı bolluğudur; bu durum siyasal bir felç hali yaratır.

Çatışmalar ve krizler sürdükçe medyanın ilgi döngüleri kısaldı ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ekonomik güvencesizlik ve yerinden edilme gibi uzun vadeli insani meseleler görünürlüklerini korumakta zorlandı. Bu meseleler güvenlik öncelikleri olmaktan ziyade, insani sorunlar olarak ele alındı. Böylece aciliyeti olmayan, hesap verebilirlikten yoksun konular olarak görünerek siyasal gündemin dışına itildi. Buna paralel olarak, güvenlik krizlerine yönelik alınan politik kararlar, bu krizleri üreten temel koşulları nadiren ele aldı.

Şunu özellikle belirtmek gerekir ki, toplumsal cinsiyet temelli kırılganlıklar medya anlatılarında tamamen yok değildi. Ancak kısıtlı ve ataerkil bir çerçeveye içine hapsedildiler. Bunun sonucunda toplumsal cinsiyet temelli güvensizlik yapısal olarak marjinalleştirildi ve siyasal açıdan vazgeçilebilir hale getirildi. Kadınlar kriz haberlerinde çoğunlukla mağdur, yas tutan ya da bakım veren figürler olarak temsil edildi. Deneyimleri ahlaki bir aciliyet duygusu yaratmak için kullanılırken, onları otorite ve karar alma mekanizmalarından uzak tutan mesafe korundu. Bu durum, kadınları özne olmaktan, toplumsal dayanıklılık ve çatışma azaltımındaki potansiyel rollerinden uzaklaştırdı.

Kadınlar esas olarak kırılganlık üzerinden temsil edildiğinde, güvensizlikleri siyasal çözümler gerektiren bir gündem olmaktan çıkıp arka plan koşuluna dönüşür. Kriz yorgunluğu bu geleneksel temsilleri daha da normalleştirerek, zaten marjinalleştirilmiş bu meseleleri zamanla anlatısal olarak daha az acil hale getirdi. Sonuçta bazı acı ve güvensizlik biçimlerinin görünür ve yas tutulabilir, diğerlerinin ise görünmez kılındığı bir medya ortamı ortaya çıktı. Bu tür hiyerarşiler yalnızca kamuoyunu değil, daha da önemlisi, politika kararlarını şekillendirdi.

Güç araçları olarak, anlatılar, 2025'in olaylarını süzen filtreler işlevi gördü. Güvensizliğin hangi anlatılarla aktarıldığı siyasal olarak tarafsız değildir. Medya, neyin güvenlik öznesi sayılacağını ve kimin güvensizliğinin kamusal ilgi gerektirdiğini belirlemede anlatısal bir güç kullanır. 2025'te devletin bekası konusu baskın güvenlikleştirilmiş çerçeveydi. Bu bağlamda kadınlar sıklıkla çatışmanın sonucu olarak sunulan yas tutan anneler ya da yerinden edilmiş bakım verenler şeklinde yer aldı. Onlara nadiren ses, özne ya da siyasal çözümlerde belirleyici bir rol tanındı. Bu durum medya ve güvenlik politika yapımındaki köklü otorite hiyerarşilerini yansıttı. Bu anlatısal sınırlandırma ile kadınlar, esasen erkeklerin yönettiği bir güvenlik kalesinde korunması gereken mağdurlar olarak çerçevelendi. Böylece toplumsal cinsiyet temelli güvensizlik, güvenlik gündeminde ve politika yapımında kamusal bir öncelik olmaktan ziyade kişisel bir trajedi olarak kaldı.

2025 yılı, içinde yaşadığımız dünyanın kırılganlığını bizlere de yansıttı. Gerçek güvenliğin, hayatları güç projeksiyonu yerine bakım, güvencesizlik ve dayanıklılık tarafından şekillenenler için hala ne kadar erişilmez olduğunu gösterdi. Antonio Gramsci'nin (1971, 276) sözleriyle: "Eski dünya ölüyor, yeni dünya ise doğmakta zorlanıyor: şimdi canavarların zamanı." 2025 tam da bu aralığı yansıtmaktadır; istikrarsızlığın anlatısal aşırılık ve ahlaki tükenmişlik ürettiği bir aralık. Ancak bu anlar yalnızca tehlike, kriz ve kaygı dönemleri değildir; aynı zamanda siyasal tercih anlarıdır. Kadınların (ve diğer marjinalleştirilmiş grupların) deneyimlerini merkeze almak bir ahlaki hayırseverlik eylemi olmamalıdır. Güvenlik, kadınların yalnızca iradesiz, etkilenen özneler ve mağdurlar değil, aksine istikrar ve güvenlik arayışında vazgeçilmez siyasi aktörler olmalarını sağlayacak şekilde yeniden tasarlanmalıdır.

Kaynakça

Lippmann, Walter. 1998. *Public Opinion*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers. (İlk baskı 1922).

Postman, Neil. 1985. *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*. New York: Viking Penguin.

Gramsci, Antonio. 1971. *Selections from the Prison Notebooks*. Editör ve çeviren Quintin Hoare ve Geoffrey Nowell Smith. New York: International Publishers.

2025 Yılında Kadın Haklarında Yaşanan Gerilemeler

Evren Çelik Wiltse*

2025 senesini kadın haklarında sistematik gerilemelerin yaşandığı bir yıl olarak sınıflandırırsek abartmış olmayız.

Genel anlamda ekonomik eşitlik veya insan hakları alanındaki ilerlemelere bakarsak, yavaş da olsa sürekli bir gelişim gözlemleriz. Uzun ve zorlu mücadelelerden sonra toplumlar kölelik, esir emek veya idam cezası gibi korkunç uygulamaları bir şekilde terk edebilmişler. Sonrasında ise tekrar geriye çark edip bu uygulamalara dönüş yapmamışlardır. Yani toplumlar bir kez normatif bir ilerleme sağlayabilirse, bu noktada tutunurlar ve tekrar gerilemezler.

Ne yazık ki, bu normatif ilerleme kadın hakları söz konusu olduğunda bu şekilde işlemiyor. Küresel ölçekteki kadın hakları mücadelesine, ulusal ve uluslararası kanun ve anlaşmalara rağmen, kadın hakları söz konusu olduğunda norm değişikliğini başarmak aşırı zor, ancak kazanılan mevzilerin kaybedilmesi de bir o kadar kolay. Durum öyle ki, kadın hakları mücadelesini verenler bir an gardlarını indirse, tüm kazanımlarını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyalar. Kadınların hakları asla kazanılmış, sabit hak statüsüne geçemiyor. Güç bela elde edilen kendi bedenleri üzerindeki hakları, kadın kotaları, seçme-seçilme hakları veya kadına karşı şiddetten korunma hakkı bir anda alaşağı edilip geri alınabiliyor. Toplumlar aniden kadınlara karşı sırtlarını dönüp onların mevcut haklarını kısıtlama amacıyla yeniden pazarlığa açabiliyorlar. Diğer haklardan farklı olarak kadın hakları sürekli pazarlık unsuru olmaya açık. Gerek Türkiye'deki nafaka tartışması, gerekse ABD'de yeniden kürtaj yasaklarında olduğu gibi, yıllar öncesinde kazanılmış haklar tekrar tekrar masaya yatırılıyor. Onlarca yıllık ilerleme, popülist ve kadın karşıtı siyasi söylemler sayesinde anında silinebiliyor.

2025 yılına kadın hakları açısından baktığımızda, odada varlığını inkâr edemeyeceğimiz fil olarak Donald J. Trump'ın ikinci başkanlık dönemini görmekteyiz. İlk döneminde de kadın haklarına önemli darbeler vurmuş olsa da ikinci dönem ne yazık ki daha büyük zorluklar

* Prof. Dr., Güney Dakota Eyalet Üniversitesi

barındırıyor. Trump'ın ikinci dönem seçtiği ekip kendisine çok daha sadık ancak yeterince kalifiye olmayan ve son derece kaba saba, maço mizahta şahıslar. Üstelik bu ekip, Cumhuriyetçi Partinin ileri gelenleri Trump'a kadın bir başkan yardımcısı önermesine rağmen bu şekilde kuruldu. Kabinenin medyatik erkekleri önemli bir çoğunlukta. Ne yazık ki, yasama organı da tüm bu kifayetsiz atamalara bir fren koyup başkanlık sisteminin asli unsuru olan denge ve denetleme prensibini işletemedi. O nedenle Trump kabinesinde kilit konumda şu garip profilde şahıslar mevcut: genel sağlık hizmetlerinin başında geçmişte çok ciddi uyuşturucu sorunları yaşamış, aşı karşıtı bir avukat -Robert Kennedy Jr.; milli savunmanın başında geçmişinde alkolizm ve kadına karşı şiddet olan bir talk show sunucusu -Pete Hegseth, tüm federal devleti yeniden yapılandırma görevi ise üç eşi ve 11 çocuğu için Teksas'ta 4-5 metre duvarla çevrili bir sitede kuran Elon Musk'a verildi.¹

ABD'nin içinden geçtiği bu garip süreci kolayca görmezden gelebilirdik, ancak, merhum Susan Strange'in dediği gibi ABD'nin '*yapısal bir güç*' olması maalesef buna olanaksız kılıyor. 1980lerde, Susan Strange hakikaten çok öngörülü tespitlerde bulunarak ABD'nin koruması altında giderek palazlanan teknoloji sektörü ve finans kapitalin gücüne karşı bizleri uyarmıştı. Ayrıca Strange, Avrupa ülkelerinin iki büyük hatasına da dikkat çekmişti: ilki, NATO'nun koruma şemsiyesi altına girerken ABD'ye savunma alanında tamamen diz çökmeleri; ikincisi ise küresel düzeydeki gelir dağılımı konusuna hiç önem vermeyip, batı ve dünyanın geri kalanı arasında açılan insanlık dışı gelir dağılımı uçurumunu ihmal etmeleri.

2025 yılında ABD Başkanı Trump'ın devlet yönetimi ile aynı anda bir taraftan da emlak, otel, yatırım mülkleri, golf kulüpleri ve diğer tüm ticari girişimlerini Florida'dan yönetirken, diğer yanda tüm devlet yapısal reformunu da dünyanın en zengin insanına delege ettiğini gördük. Burada Susan Strange'i yıllar önce söylediği şu sözleri nedeniyle takdir etmeden geçemeyiz: 'devletin gücü giderek piyasalar, ticari işletmeler ve devlet dışı aktörler arasında paylaşıyor' (Strange, 1998: 21) Şahit olduğumuz durum, aslında 250 yıllık Amerika Birleşik Devletleri devlet aygıtının özel sektör tarafından ele geçirilmesinden başka bir şey değil.

ABD, devletin otonomisini ve devlet kapasitesini özel sektör eliyle kaybederken herkese kötü bir örnek teşkil etmekle kalmıyor. Aynı zamanda kadın haklarının değersizleştirilmesi, siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda uzmanlık ve liyakatin de yok sayılması konularında da adeta başı çekiyor. *The Economist* dergisinin hazırladığı aşağıda görülen indeks, OECD ülkelerinden kadınların statüsünü gösteriyor. Cam Tavan İndeksi denilen bu birleşik gösterge, yaklaşık 30 ülkede kadınların ekonomik faaliyetlere katılımı, kadın-erkek ücret eşitsizliği, eğitim eşitsizliği

gibi on farklı alanda ülkeleri karşılaştırıyor. Sonuçlar oldukça çarpıcı. Son on yılda OECD ortalaması gerilemiş, Türkiye ise listenin en sonuna düşmüş. İskandinav ülkeleri her zamanki gibi üst sıralarda yer alırken, Portekiz ve Yeni Zelanda da ciddi ilerleme kaydeden ülkelerden. Ancak listenin en tepesinde görmeye alıştığımız bir elin parmaklarını geçmeyen ilerici ülke dışında hemen her yerde kadınların statüsü çeşitli oranlarda gerilemiş.

2025 özellikle kadın hakları konusunda sicili kötü olan ülkelerde doğumu teşvik eden politik söylemlerin yükseldiği bir yıl oldu. Cam Tavan İndeksinin sonunda yer alan ülkelerin siyasetçileri büyük bir hevesle kadınlardan daha fazla çocuk sahibi olmalarını istedi. Güney Kore gibi bazı ülkeler, son yıllardaki düşük doğum oranları nedeniyle Vietnam gibi komşu ülkelerden 'ithal gelin' yoluyla özellikle kırsal kesimlerde sınır aşırı evlilikleri teşvik etmeye başlamıştı. Ancak yapılan sosyolojik çalışmalar bunun kadınların değerini daha da düşüren ve doğum oranını da anlamlı bir şekilde yükseltmeyen bir yöntem olduğunu göstermiş. (Lee 2011). Bu tarz çözümler öneren siyasetçilerin ne yazık ki kasıtlı olarak ihmal ettiği önemli bir husus var: kadınların güçlü olmadığı ülkeler ile doğum oranlarının çok düşük olduğu ülkeler arasında yüksek bir korelasyon mevcut. Kadın haklarına sırtını çeviren ve nüfusun yüzde ellisine eşit muameleyi reva görmeyen toplumlar, eninde sonunda demografik bir uçurumun kenarında buluyorlar kendilerini. Ne ithal gelinler, ne de çocuk teşvikleri bu olumsuz trendi geri çevirmeye yetmiyor. Nüfus artışı konusunda en garantili yöntem, kadınları hak ve özgürlükte eşit insanlar olarak kabul edip saygı duymak ve onlara yeryüzünde hak ettikleri yeri vermekten geçiyor.

Kaynakça

Hyunok Lee. 2011. *Political economy of Cross-border Marriages: Economic Changes and Social Reproduction in South Korea*. PhD Dissertation, Cornell University.
<https://ecommons.cornell.edu/server/api/core/bitstreams/e993e83e-befd-4a0f-985c-1dc6c487818c/content>

Susan Strange. 1998. "What Theory? The Theory in *Mad Money*" CSGR Working Paper 18/98
<https://www.economist.com/graphic-detail/2025/03/05/the-best-places-to-be-a-working-woman-in-2025>

¹ <https://www.architecturaldigest.com/story/where-does-elon-musk-live>

İtalya’da Toplumsal Cinsiyet Politikaları ve Son Bir Yılın Gündemi

Gökçen Yavaş*

İtalya’da son bir yıl içinde, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerine ilişkin yasal düzenlemeler, siyasal ve toplumsal gündemin öncelikleri arasında yer aldı. Bu süreçte, popülist radikal sağ parti Fratelli d’Italia’nın (İtalya’nın Kardeşleri, FdI) lideri ve ülkenin ilk kadın başbakanı Giorgia Meloni’nin toplumsal cinsiyet politikaları tartışmalarının odak noktası haline geldi.

2022 Ekim’den bu yana görevde olan Meloni, İtalya’nın tarihsel olarak erkek egemen siyasal sistemi içinde temsiliyet açısından kayda değer bir değişimi beraberinde getirdi. Ancak bu değişim, toplumsal cinsiyet politikalarında dönüştürücü bir etki yaratmada yetersiz kaldı. Meloni’nin 2019’da yaptığı bir konuşmada, kendisini “kadın” ve “anne” kimlikleri üzerinden tanımlaması, kadın temsiliğini vurgulamakla birlikte, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine dayalı bir anlayışın da ipuçlarını sunuyordu (Giuffrida 2023). Bu çerçevede yazı, Meloni hükümetinin son bir yıldaki toplumsal cinsiyet politikalarını tarihsel ve siyasal bağlamları içinde ele almaktadır.

İtalya’da ailecilik ile geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki güçlü bağ, siyasal alanda uzun süredir muhafazakar bakış açısının belirleyici unsurlarından biri olmuştur. Bu yapı, toplumsal cinsiyet politikalarına ilişkin sağ ve sol siyasal yaklaşımlar arasında bir farklılaşma zemini yaratmış; aynı zamanda feminist hareketin gelişimini de doğrudan şekillendirmiştir (Ruspini 2015: 65). 1970’li yıllarda ortaya çıkan ve yaygın olarak ikinci dalga olarak kabul edilen feminist hareket, örgütlü işgücü mücadelesiyle yakın bir ilişki kurmuştur. Bu yakınlaşma, eşit ücret, boşanma ve kürtaj gibi alanlarda önemli yasal düzenlemelere katkı sağlamıştır (Dell’Abate-Çelebi 2009:19; Ruspini 2015:65). Ancak 1990’lı yıllarda Forza Italia lideri ve eski başbakan Silvio Berlusconi döneminde hakim olan sağ popülist siyaset, toplumsal cinsiyet alanındaki ilerlemenin yavaşlamasına yol açmıştır. Öte yandan Demokratik Parti liderliğindeki merkez sol hükümetler toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsemiştir. Bu dönemde sivil toplum aktivizmi canlanmış; örneğin 2016’da feminist hareket

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi

Non Una di Meno (Bir Kadın Daha Eksik Değil) önemli bir aktör olarak öne çıkmıştır (Chironi 2019: 1470; Feo ve Lavizzari 2021; 12).

Meloni'nin toplumsal cinsiyet yaklaşımı; annelik, milliyetçilik ve egemenlik vurgularını merkeze alan, göçmen karşıtı bir söylemsel çerçeveye dayanmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, kadın haklarının kimlik ve güvenlik temelli bir söylem üzerinden ele alınması, eleştirel literatürde "femo-milliyetçilik" olarak tanımlanmaktadır. Popülist siyaset bağlamında - Meloni örneğine görüldüğü üzere- "toplumsal cinsiyet ideolojisi" kavramı, "doğal aile"yi tehdit altında göstererek toplumsal cinsiyet rollerini dışlayıcı bir çerçevede yeniden üretmektedir (Indelicato ve Lopes 2024). Meloni, kadınların aile içindeki rolünü, anneliği ve doğum oranlarını sıkça vurgulamış; 2022'de Aile, Doğum ve Fırsat Eşitliği Bakanlığı'nı kurarak bu yaklaşımını kurumsal düzeye taşımıştır. Bununla birlikte, kürtaj karşıtı politikalar dolaylı biçimde sürdürülmüş, eşcinsel çiftlerin evlat edinme ve taşıyıcı annelik hakları politika kapsamı dışına bırakılmıştır (Donà 2023).

Son bir yıl içinde ise, Meloni döneminde kadına yönelik şiddet en fazla öne çıkan konulardan biri oldu. Özellikle 2023'te üniversite öğrencisi Giulia Cecchettin'in öldürülmesi, kamuoyunda geniş yankı uyandırırken, kadına yönelik şiddetle mücadeleyle ilişkin yasal düzenlemeler hız kazandı (Degani 2025). Örneğin, 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü'nde, kadın cinayetlerinin ayrı bir suç olarak tanınmasını ve ömür boyu hapis cezasını öngören yasa parlamentoda oybirliğiyle kabul edildi. Geniş siyasi destek görmesine rağmen, söz konusu düzenleme, kadına yönelik şiddetin kültürel ve yapısal boyutlarına yeterince temas etmediği gerekçesiyle eleştiriyle karşılandı. Önleyici politikaların cezalandırıcı yaklaşımların önüne geçmesi gerektiğine ilişkin tartışmalar bu süreçte yoğunlaştı (Euractiv 2025).

Kadına yönelik şiddetin boyutları, 2025'de yayımlanan ISTAT ön bulgularıyla daha görünür hale geldi. Buna raporda, İtalya'da 16-75 yaş arası kadınların yaklaşık üçte birinin yaşamları boyunca en az bir kez fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldığı belirtilmektedir. Şiddetin en yaygın faili ise mevcut ya da eski partnerleri olarak kaydedildi.

2025 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde İtalya, 61,9 puanla AB içinde 12. sırada yer almaktadır. EIGE (2025) verileri, son on yılda puan artışına vurgu yapsa da, özellikle çalışma hayatında eşitsizliklerin devam ettiğini göstermektedir. Kadınlar için tam zamanlı eşdeğer istihdam oranı yüzde 33 iken, erkeklerde bu oran yüzde 53'tür. Kadınların bakanlık temsilindeki oranı yüzde 30, parlamentodaki temsili ise yüzde 34 düzeyindedir (EIGE 2025). Meloni

döneminde temsilde kayda değer bir artış yaşanmazken; buna karşın kadınlara ilişkin ele alınan konular parlamentoda önceki yıllara kıyasla artmıştır (Cavalieri, De Giorgi ve Feo 2025). Öte yandan, 2024'te başlatılan Kadın İstihdamı Bonusu ve 2025'te yürürlüğe giren, en az iki çocuğu olan annelere yönelik yeni bonus/prim uygulamaları kadınların işgücüne katılımını teşvik etmeyi hedeflemektedir (NoiPA 2025). Bununla birlikte kadınların iş gücü piyasasına entegrasyonuna ilişkin söylemin, kadınları öncelikle bakım veren olarak konumlandıran aileci ve muhafazakar bir anlayışla örtüştüğü görülmektedir (Cavalieri, De Giorgi ve Feo 2025).

Sonuç olarak, 2025 itibarıyla İtalya'da kadına yönelik şiddet politik gündemin merkezinde yer almayı sürdürürken, kadın istihdamına ilişkin reformların sınırlı kaldığı ve siyasal-ekonomik eşitsizliklerin sürdüğü görülmektedir. Meloni'nin kadınları aile içindeki roller üzerinden tanımlayan yaklaşımı, göçmen kadınları, LGBT+ bireyleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan kesimleri dışlayan bir çerçeve ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Meloni'nin politikaları, İtalya'da sağ siyasal gelenekteki aileci toplumsal cinsiyet rejiminin güncel koşullar altında nasıl devam ettiğine işaret etmektedir.

Kaynakça

Alessia D (2024) "Elly versus Giorgia? The political leadership of Elly Schlein and Giorgia Meloni between myth and reality". *Contemporary Italian Politics* 16(2): 152-166. doi: 10.1080/23248823.2024.2323252

Chironi D (2019) "Generations in the Feminist and LGBT Movements in Italy: The case of Non Una Di Meno". *American Behavioral Scientist* 63(10): 1469-1496. <https://doi.org/10.1177/0002764219831745>

De Giorgi E, Cavalieri A and Feo F (2023) "From Opposition Leader to Prime Minister: Giorgia Meloni and Women's Issues in the Italian Radical Right". *Politics and Governance* 11(1): 108-118. <https://doi.org/10.17645/pag.v11i1.6042>

Degani P (2025) "Dying because of gender: the femicide crisis in Italy". *Contemporary Italian Politics*.17(2): 255-267.

Dell'Abate Çelebi B (2009) "Italian feminist thought at the periphery of the empire". *Litera: Journal of Language, Literature and Culture Studies* 22(1): 17-35.

EIGE (2025) Gender Equality Index, European Institute for Gender Equality, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2025/country/IT>. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2025.

Euractiv (2025) November 28, <https://www.euractiv.com/news/italy-breaks-eu-ranks-by-classifying-femicide-as-a-crime/>. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2025.

Evangelista M (2018) "Italy in Crisis: Eppure si muove". İçinde *Italy from Crisis to Crisis: Political Economy, Security, and Society in the 21st Century*. Evangelista M. (der). London: Routledge, 3-32.

Feo F and Lavizzari A (2021) Triumph of the Women? The Female Rise of Right-wing Populism and Extremism, The case of Italy. Friedrich Ebert Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/dialog/17877.pdf>. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2025.

Giuffrida A (2023) "'She plays the moderate but winks at those who are not': the many faces of Giorgia Meloni". The Guardian, 21 September <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/21/many-faces-of-giorgia-meloni-year-in-power-italy-prime-minister>. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2025.

Indelicato M E and Lopes M M (2024) "Understanding populist far-right anti-immigration and anti-gender stances beyond the paradigm of gender as 'a symbolic glue': Giorgia Meloni's modern motherhood, neo-Catholicism and reproductive racism". *European Journal of Women's Studies* 31(1): 6-20 .

ISTAT (2025) La violenza contro le donne dentro e fuori la famiglia- Primi risultati anno 2025, <https://www.istat.it/comunicato-stampa/la-violenza-contro-le-donne-dentro-e-fuori-la-famiglia-primi-risultati-anno-2025/>. Erişim Tarihi: 17 Aralık 2025

NoiPA, Dipartimento dell'Amministrazione Generale, del Personale e dei Servizi, <https://noipa.mef.gov.it/cl/en/web/guest/-/bonus-mamme-lavoratrici-aumenta-il-sostegno-e-cambiano-le-modalita-di-erogazione>. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2025.

Ruspini E (2015) "Role and perceptions of women in contemporary Italy". İçinde *The Routledge Handbook of Contemporary Italy, History, politics, society*, Mammone Andrea, Parini, Ercole Giap and Veltri, Giuseppe A (der.). New York: Routledge, 64-76.

İrlanda'da Yeni Bir Cumhurbaşkanı: Catherine Connolly

Ayşegül Gökalp Kutlu*

İrlanda'da 24 Ekim 2025'te gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimlerini Catherine Connolly kazanarak İrlanda Cumhuriyeti'nin 10. Cumhurbaşkanı oldu. İlk tercih oylarının¹ %63'ünden fazlasını alarak ezici bir zafer elde eden Connolly, cumhurbaşkanlığı makamının oluşturulmasından bu yana en yüksek çoğunluğu elde eden aday oldu (McQuinn vd., 2025).

Connolly, İrlanda cumhurbaşkanı olan ilk kadın değil. Daha önce Mary Robinson (1990-1997) ve Mary McAleese (1997-2011) bu görevi üstlenmişti. Bununla birlikte, Connolly'nin seçilmesi İrlanda'da toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından hala sorunlu olan siyasal temsil tablosu içinde değerlendirilmelidir. Kadınların ulusal parlamentodaki temsil oranı %25 ile Avrupa Birliği ortalamasının (%33,4) belirgin biçimde altında kalmaktadır; üstelik bu oran İrlanda tarihinin en yüksek düzeyidir. Katolik Kilisesi'nin etkisi ve muhafazakar toplumsal yapı, kadınların kamusal ve siyasal hayata katılımını 20. yüzyıl boyunca sınırlamıştır. Kadınlar 1922'de oy hakkı elde etmiş olsa da doğum kontrolüne erişim ancak 1993'te, boşanma ise 1995'te yasallaşabilmiştir. Eşcinsel evliliğin kabulü (2015) ve kürtaj yasağının kaldırılması (2018) önemli kırılma noktaları olmakla birlikte, karar alma mekanizmalarında kadınların temsili halen sınırlıdır.

Connolly'nin zaferi, seçim sürecinin siyasal bağlamı dikkate alındığında daha da anlam kazanmaktadır. Connolly'nin seçimdeki iki rakibi, Jim Gavin ve Heather Humphreys, hükümetteki iki büyük merkez sağ partinin desteklediği adaylardı. Başbakan Micheál Martin'in partisi Fianna Fáil Jim Gavin'i, Fine Gael ise eski kabine üyesi Heather Humphreys'i aday göstermişti. Yani, Connolly'nin karşısında esasen hükümet bloku vardı. Connolly, bağımsız olarak yarışmasına rağmen, kampanyası boyunca sol partilerin desteğini aldı. Sinn Féin, İşçi Partisi (Labour Party) ve Sosyal Demokratlar başta olmak üzere; People Before Profit, Yeşiller Partisi ve bazı daha küçük sol partiler Connolly'yi destekleme kararı almış, kendi adaylarını çıkarmamıştır. Gavin, eski bir finansal anlaşmazlık nedeniyle yoğun kamuoyu baskısıyla karşı karşıya kalıp yarıştan çekilince, seçim iki kadın aday arasında bir mücadeleye dönüştü. Dolayısıyla, Connolly'nin zaferi aslında seçmenin hükümetteki merkez sağ partilere ve yerleşik

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi

siyasal elitlere yönelik eleştirel tutumunu gösteren güçlü bir siyasal mesaj olarak da okunabilir (Carroll, 2025).

Bununla birlikte, İrlanda Cumhurbaşkanlığı makamının büyük ölçüde sembolik olduğu unutulmamalıdır. Cumhurbaşkanı yürütme yetkisine sahip değildir; anayasal sistem içinde temsil, tarafsızlık ve sınırlı denetim işlevleri üstlenir. Görev süresi boyunca partilerüstü bir konumda bulunur, günlük siyasi tartışmalara doğrudan müdahil olmaz. Buna karşın söylemi, kamusal duruşu ve tercihleriyle toplumsal eşitlik, insan hakları, barış ve kültürel çoğulculuk gibi alanlarda normatif etki yaratabilir. Bu duruşun en güzel örneği, önceki cumhurbaşkanı Michael D. Higgins'dir. İşçi Partisi kökeni, sosyalist görüşü ve neoliberalizme eleştirileriyle bilinen Higgins, siyasi kariyeri boyunca insan hakları, sosyal adalet ve neoliberal politikalara eleştiriye odaklanmış; toplumsal cinsiyet eşitliği, azınlık hakları ve sivil özgürlüklerin korunması gibi alanlarda hem İrlanda'da hem de uluslararası düzeyde aktif olmuştur (Leahy, 2023). Militarizm ve emperyalizme karşı duruşuyla bilinen Higgins, kültürel gelişim, iklim adaleti ve daha kapsayıcı bir cumhuriyet anlayışını savunmuş; kendisinin de akıcı konuştuğu İrlanda dilinin güçlendirilmesi için çalışmıştı. Bu çerçevede, Higgins'in söylemleri Connolly için önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Connolly'nin kampanya süresince iklim krizi, evsizlik, kapsayıcılık, demokratik hesap verebilirlik ve İrlanda dilinin yaygınlaştırılması gibi temaları öne çıkarması, seçmenin değer temelli bir cumhurbaşkanlığı tercihinine işaret etmektedir (Dom ve Mc Mahon, 2025).

Higgins, halk tarafından oldukça sevilen ve birleştirici bir figürdü. Connolly de kucaklayıcı bir cumhurbaşkanı olacağı izlenimini vermekte. 68 yaşındaki Connolly, İrlanda'nın batısındaki Galway kentinde işçi sınıfı mensubu 14 çocuklu kalabalık bir ailede büyümüş, psikoloji ve hukuk eğitimi almış, siyasete İşçi Partisi (Labour Party) saflarında yerel düzeyde başlamış; Galway Şehir Meclisi üyeliği ve Galway Belediye Başkanlığı görevlerinde bulunmuştu. 2016 yılında bağımsız milletvekili olarak Dáil Éireann'a (İrlanda Parlamentosu) seçilmiş; burada hükümete yönelik açık sözlü eleştirileri ve insan hakları savunuculuğuyla tanınmıştı. Connolly ayrıca 2020 yılında Dáil'in Başkan Yardımcısı olarak görev yapan ilk kadın olmuştur (Connolly for President, 2025).

Catherine Connolly'nin dış politika tutumu, tarafsız İrlanda dış politikası ile örtüşmesine rağmen eleştirel ve normatif bir perspektif de içermektedir. Connolly, NATO'nun genişlemesini ve Avrupa Birliği'nin artan militarizasyonunu sıkça eleştirmiştir. Connolly, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini yasadışı ve kabul edilemez olarak tanımlarken, NATO'yu savaş çıkırtkanı olmakla eleştirmiş ve İrlanda'nın tarafsızlık doktrinini güçlü bir uluslararası duruş olarak savunmuştur.

Uluslararası siyasette özellikle İsrail'in Gazze'deki eylemlerine yönelik sert eleştirileri ve Filistin halkına dayanışma çağrısı dikkat çekmektedir; Connolly, İsrail'in soykırım yaptığını iddia ederek hükümetin bu konuda daha kararlı adımlar atması gerektiğini söylemiştir (McQuinn vd., 2025).

Göç ve mülteci politikalarında Connolly, insan hakları merkezli bir tutum benimsemektedir. Sığınmacılara yönelik saldırıları kınamış, göçmen karşıtı söylemlere karşı uyarılarda bulunmuş ve mültecilerin korunmasını temel bir ahlaki sorumluluk olarak tanımlamıştır. Ayrıca İrlanda adasının barışçıl biçimde birleşmesi fikrini (Irish unity) desteklemektedir. Kampanyası sırasında Belfast'a da giden Connolly, Kuzey İrlanda'nın statüsünü "vücudun bir parçasının koparılması gibi" tanımlamış, Kuzey İrlandalıların da İrlanda Cumhuriyeti cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oy kullanabilmesi gerektiğini, hatta görev süresi bitmeden "birleşik bir İrlanda" görmek istediğini belirtmiştir (Graham, 2025). Bununla birlikte, birleşmenin yalnızca iki kesimdeki halkların rızasıyla, demokratik yollarla gerçekleşebileceğini de yinelemiştir.

Seçimler, yaklaşık %46'lık düşük katılım oranı ve yüksek sayıdaki geçersiz oy ile dikkat çekmiştir. Bu durum, tek başına açık bir protesto davranışı olarak yorumlanamasa da, bazı seçmenlerin cumhurbaşkanlığı yarışını sınırlı seçenekler sunan ve yeterince çoğulcu olmayan bir süreç olarak algıladığına işaret etmektedir. Özellikle aday sayısının üçle sınırlı olduğu bir seçim süreci ve cumhurbaşkanlığı makamının sınırlı yetkileri, seçmen ilgisinin azalmasına katkıda bulunan faktörler olarak değerlendirilmektedir (Carroll, 2025). Bu bağlamda düşük katılım ve geçersiz oylar, Connolly'nin zaferiyle birlikte okunduğunda, İrlanda seçmeninin hem mevcut merkez partilere mesafesini hem de siyasal sisteme yönelik daha genel bir memnuniyetsizliğini yansıtan karmaşık bir tablo ortaya koymaktadır. Kendisini güçlü bir feminist olarak tanımlayan Connolly'nin cumhurbaşkanlığı döneminin, İrlanda'nın iç ve dış politikasında toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları ve sosyal adalet ekseninde nasıl bir normatif etki yaratacağını takip etmek dikkate değer olacaktır.

Kaynakça

Carroll R. (2025, 25 Ekim). "Leftwinger Catherine Connolly wins Ireland presidential election by landslide". The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2025/oct/25/catherine-connolly-ireland-presidential-election-leftwing> Erişim Tarihi: 28 Aralık 2025.

Connolly for President (2025). "About Catherine" <https://www.catherineconnollyforpresident.ie/about-catherine> Erişim Tarihi: 30 Aralık 2025.

Dom E AM, Mc Mahon M. (2025, 25 Ekim). "Leftwing Catherine Connolly wins Ireland presidential election". Euronews. <https://www.euronews.com/2025/10/25/leftwing-catherine-connolly-wins-ireland-presidential-election> Erişim Tarihi: 28 Aralık 2025.

Graham S. (2025, 28 Ağustos). "Catherine Connolly sells herself as 'uniting candidate' on visit to Sinn Féin heartland". The Irish Times. <https://www.irishtimes.com/politics/2025/08/28/catherine-connolly-sells-herself-as-uniting-candidate-on-visit-to-sinn-fein-heartland/> Erişim Tarihi: 19 Aralık 2025.

Leahy, P. (2023, 28 Nisan) "President condemns 'obsession' with economic growth". Irish Times. <https://www.irishtimes.com/politics/2023/04/28/president-condemns-obsession-with-economic-growth/> Erişim Tarihi: 16 Aralık 2025.

McQuinn C., McGee H., McGreevy, R. (2025, 16 Ağustos). "Presidential election: What Catherine Connolly says on Ukraine, the EU and Syria". The Irish Times. <https://www.irishtimes.com/politics/2025/08/16/presidential-election-what-catherine-connolly-says-on-ukraine-the-eu-and-syria/> Erişim Tarihi: 16 Aralık 2025.

¹ İrlanda Cumhuriyeti; cumhurbaşkanlığı, parlamento ve yerel seçimlerde Tercihli Oy Sistemi (Single Transferable Vote) kullanmaktadır. Bu sistemde seçmenler, yalnızca tek bir adaya oy vermek yerine adayları tercihlerine göre (1, 2, 3 ...) sıralamaktadır. Sayım sürecinde öncelikle birinci tercih oyları dikkate alınır; eğer gerekli çoğunluk sağlanamazsa, en az oyu alan aday elenir ve bu adayın oyları seçmenlerin sonraki tercihlerine göre diğer adaylara aktarılır (oy transferi). Connolly'nin oyların %63'ünden fazlasını ilk tercih olarak alması, oy transferlerine gerek kalmadan, seçmenlerin büyük çoğunluğunun kendisini doğrudan ilk tercih olarak desteklediğini göstermektedir.

2025 Yılında Afganistan'da Kadın Olmak: Uluslararası Hukukun Sınırları

*Tuğba Bayar**

Taliban 2021'de Kabil'in kontrolünü yeniden ele geçirdi ve o günden itibaren Afgan kadınların ve kız çocuklarının kamusal alandaki varlığına son veren kısıtlamaları ile gündeme geliyor. Siyasi, medeni, sosyal, ekonomik, kültürel haklarının neredeyse tamamını kaybeden kadınlar şiddetli bir ayrımcılığa ve izolasyona maruz kalıyorlar. Taliban'ın uygulamalarının yanı sıra, iklim krizi, kıtlık, deprem gibi faktörler neticesinde Afganistan'ı saran yoksulluktan da etkilenen kadınlar yetersiz besleniyor, güç psikolojik koşullarda ayakta kalmaya çalışıyor, gerçek bir insani krizin eşiğinde duruyorlar.¹ Yasaklara başkaldıran kimselerin baskı ve zulüm ile yıldırdığı, zaman zaman ölüm cezasına çarptırıldığı ve çeşitli şekilde infaz edildiği biliniyor.

Kadınların Sistematik Silinişi ve Gündelik Direnişi

Kadınlara getirilen katı kısıtlamalardan en bilinenleri giyime yönelik olanlar olsa da gerekmedikçe (ve erkek refakatçi olmaksızın) evden çıkmama, ilkokuldan sonra eğitime devam edememe, hastanelerde kadın hastalara kadın, erkek hastalara erkek sağlık personelin bakma zorunluluğu gibi diğer kısıtlamalar da söz konusu. Kadınların yalnızca düşük ücretli işlerde ve erkeklerin giremediği hastane, okul, cezaevi, pazar yeri gibi yerlerde çalışmalarına müsaade ediliyor.² Geriye kalanlar ya açlık ve yoksulluğun pençesinde ya da kayıt dışı olarak istikrarsız işlerde çalışıyor. Bu çalışan kadınların bir bankada hesabı olduğu veya mobil para transfer sistemlerinden yararlanıp yararlanamadıkları ise oldukça şüpheli.

Taliban, üniversitelerde kadın yazarların kitaplarını yasakladı ve çeşitli bilim alanlarından 140 kadının kitabını sakıncalı ilan etti.³ Özellikle, sağlık hizmetlerindeki kısıtlamalar mantık sınırlarını zorlar nitelikte, çünkü hem kadınların orta ve yüksek öğretime devam etmesine, yani örneğin lise okumasına, hekim olmasına izin verilmiyor hem de kadınların sadece kadın hekimlerce muayenesi ön görülüyor.⁴

* Doç. Dr., Bilkent Üniversitesi

Eylül 2025'te Nangarhar vilayetinde meydana gelen 6,2 şiddetinde bir deprem ve artçıları neticesinde çok sayıda insan yaralandı ve öldü.⁵ Enkazdan kurtarma çalışmalarında, erkek kurtarıcıların kadınları enkazda bıraktığı, kadınların kadınları kurtardığı, kurtarılan kadınlara ise müdahale etmesi için yine kadın sağlık personeli beklendiği haberi tüm dünyada sarsıcı bir etki yarattı.

Afganistan'ın Uluslararası Hukuki Yükümlülükleri ve İhlalleri

Afganistan, 1983'ten beri BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne⁶ ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne taraf.⁷ Ayrıca, 1994'te Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni⁸ ve 2003'te ise Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni onamıştır.⁹ Birbiri ardına ortaya çıkan kısıtlama ve uygulamalar bu uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini alenen ihlal ediyor.

Ayrıca, Afganistan 2003 senesinde Roma Statüsü'nü onayarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne üye devlet konumuna gelmiştir. Statü'ye taraf altı devlet, ki bunlar Şili, Kosta Rika, İspanya, Fransa, Lüksemburg ve Meksika'dır, Statü'nün 13. ve 14. Maddelerine dayanarak Taliban'ı kontrolü ele geçirdiğinden beri kadınlara ve kız çocuklarına yönelik suçlarından dolayı Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) sevk etmiştir.¹⁰

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), Afganistan'da kadın ve kız çocuklarına yönelik sistematik baskı politikaları nedeniyle Temmuz 2025'te Taliban lideri Hibatullah Ahundzade ile Afganistan Yüksek Mahkemesi Başkanı Abdul Hakim Hakkani hakkında insanlığa karşı suç işledikleri gerekçesiyle tutuklama kararı çıkarmıştır.¹¹ Mahkeme, iki ismin kadınlara yönelik ayrımcı düzenlemeleri ve kadınları kamusal yaşamdan dışlanmalarını emrettikleri, yönlendirdikleri veya teşvik ettikleri sonucuna varmıştır. Bu adım, uluslararası ceza hukuku bakımında büyük önem arz etmektedir. Zira, bu vaka, ilk defa insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamında cinsiyete dayalı ayrımcılığa yönelik bir kovuşturma başlatmıştır.

Legal ve Normatif bir Kavram Olarak Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık

Taliban rejiminin uygulamaları sonucunda, akademik ve aktivist çevreler kadına yönelik bu sistematik ayrımcılık tavrını Güney Afrika örneğinden yola çıkarak "apartheid" olarak adlandırmaya başladılar. Bu analogi sadece dışlama tavrını değil aynı zamanda bu izolasyonun yapısal ve ideolojik doğasına da bir atıftır. Taliban rejiminde cinsiyet hiyerarşisi olagelişin

ötesinde ideolojinin adeta temelidir. Kadınların sesi, bedenleri, iş gücü sistematik olarak kamu alanlarından silinmekte ve neredeyse hususi alanda dahi görünmezliğe itmektedir. Kadının ifadesini, sesini, erkekler tarafından duyulmasını engellemek bu susturma mantığının somut uygulamalarıdır.

Bu cinsiyete dayalı otoriteryenliğin sosyal sonuçları afet boyutundadır. Taliban'ın insanlık dışı uygulamaları neticesinde, artık kadınlar Afganistan'da sağlık ve eğitim gibi hizmetlerden dışlanıyor, çocuk yaşta evlenmeye zorlanıyor,¹² şiddetin her türüne daha çok maruz kalıyor, anne olurken ölüyor, daha kötü besleniyor, daha kısa yaşıyor ve var olmamaya zorlanıyor.¹³ Öte yandan, Afganistan'dan sayıları yüz binlere varan kız çocuklarının gizlice alternatif programlar aracılığıyla çevrimiçi eğitim gördüğü¹⁴; ortaokul tahsilinden psikolojiye, yabancı dil eğitimine, hemşirelik ve kodlamaya varan çeşitli eğitimler aldığı¹⁵, Taliban'ın ise bunu baltalamak için interneti kestiği bildiriliyor.¹⁶ Aynı şekilde, ekonomik hakları ellerinden alındığı için yoksulluk içinde yaşamaya mecbur bırakılan kadınların geçinmek için gizli yollar bulduğu ancak bu şekilde kendilerini tehlikeye attığı bildiriliyor. Afgan kadınlar, gizli güzellik merkezleri işleterek Taliban'ın şeriata aykırı (haram) ilan ettiği epilasyon, makyaj, saç yapma işleri ile hayatlarını kazandıkları biliniyor.¹⁷

Mart 2024'te lider Ahundzade'nin taşıma cezasını yeniden uygulamaya koyacağını açıklaması, rejimin kadınlara yönelik politikalarını daha da sertleştirmiştir. Dünyanın çeşitli noktalarındaki çeşitli sivil toplum örgütleri, Taliban'ın kadınlar ve kız çocuklarına uyguladığı cinsiyet temelli zulüm dolayısıyla bunun bir Apartheid rejimi olduğunu tartışmaktadırlar. UCM ise, Taliban'ın yalnızca kadınları değil, toplumsal cinsiyet kimliği ya da cinselliği rejim normlarına uymayan bireyleri de hedef aldığını, bu kapsamda erkeklerin de İslam'a aykırı görünüm veya davranışları nedeniyle cezalandırıldığını raporlamıştır. Bu karar, Taliban'ın kadınlara ve toplumsal cinsiyet temelli gruplara yönelik sistematik ihlallerinin uluslararası ceza hukuku düzeyinde hesap verebilirliğe taşınması bakımından bir dönüm noktası niteliğindedir.

Lahey'de mukim Halkların Kalıcı Mahkemesi'nin kurduğu Afganistan'daki Kadınlar İçin Halk Mahkemesi, 11 Aralık'ta bir oturum gerçekleştirmiştir. Mahkeme, Taliban'ın kadın ve kız çocuklarına yönelik muamelesinin, Roma Statüsü'nün 7. maddesi kapsamında insanlığa karşı suç, özellikle de cinsiyete dayalı zulüm ve diğer gayriinsanî fiiller oluşturduğunu; kadınların eğitim, çalışma, dolaşım, sağlık hizmetleri ve siyasal temsilden sistematik biçimde mahrum bırakıldığı "kurumsallaşmış bir baskı rejimi" kurulduğunu tespit ediyor. Bu sonuç metni, hukuken üç açıdan önemli: (i) UCM ve BM soruşturma mekanizmaları gibi resmî organlar

tarafından kullanılabilir bir olgu ve hukuk kaydı yaratıyor; (ii) mevcut “zulüm” dilinin ötesine geçerek, “toplumsal cinsiyet apartheid’inin” uluslararası hukukta ayrı bir suç olarak tanınması çağrısında bulunuyor; (iii) devletlerin, bu suçlar devam ederken Taliban rejimini “normalleştirmeme ve meşrulaştırmama”, bunun yerine Afgan kadın ve kız çocuklarının korunmasına ve hesap verebilirlik süreçlerine destek olma sorumluluğunu pekiştiriyor.¹⁸

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women), Afganistan’daki kadın haklarının korunabilmesi için uluslararası topluma kapsamlı bir çağrıda bulunmaktadır.¹⁹ Kuruma göre, öncelikle kadın örgütlerinin uzun vadeli ve esnek finansman kaynaklarıyla desteklenmesi, bu örgütlerin sürdürülebilir biçimde güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Afganistan’a yönelik tüm fonların en az yüzde otuzunun toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen programlara ayrılması ve yardımların kadınların, erkeklerin, kız ve erkek çocukların ihtiyaçlarını eşit biçimde gözetmesi şarttır. UN Women, Taliban yönetiminin kadınlara yönelik ayrımcı politikalarının doğallaştırılmasına veya dolaylı biçimde desteklenmesine yol açabilecek her türlü işbirliği ve uygulamadan kaçınılması gerektiğini vurgulamaktadır. Son olarak, insani yardım ve kalkınma çalışmalarının bütününde insan haklarının, özellikle de kadın haklarının, temel bir ilke olarak yer alması gerektiğinin altı çizilmektedir.

Sonuç: Hesap Verilebilirlik, Görünürlük ve Umut

2025’te Afganistan’da kadın olmak, kadının varlığını kriminalize eden bir sistemin içinde olmak demektir. Taliban rejiminin politikaları cinsiyeti, diğer apartheid rejimlerinde gözlemlediğimiz etnik kimlik gibi, din gibi bir zulüm alanına çevirmiştir. Bu gerçeklik, uluslararası hukuki düzeni yeni normatif sınırlara getirmiştir. Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin dahli, cinsiyet temelli baskının milli kültürün ötesinde bir olgu olduğunu, uluslararası hukuk içerisinde ve evrensel çerçevede ele alınabileceğini işaret etmiştir.

Ancak, yalnızca hukuk mekanizmaları eliyle adaletin tesis edilip edilemeyeceği henüz şüphelidir. Gerçek bir dönüşümün ancak Afgan kadını ile sınırlar ötesi bir dayanışma neticesinde mümkün kılınabileceği açıktır. Küresel topluma düşen bunu apartheid kabul edip etmemenin ötesinde bu zulme son verecek bir tavır alınmasıdır.

Kaynakça

BBC News Türkçe. 2025. "Afganistan: Taliban kadınların yazdığı kitapları üniversitelerde yasakladı" Eylül 19, 2025. Link: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cvgvn9p5pd1o>

BBC. 2025. "Afghan women lose their 'last hope' as Taliban shut down internet." September 30, 2025. Link: <https://www.bbc.com/news/articles/c98dmq03n92o>

Bianet. 2025. "Anne ölüm oranları yükseliyor, 18 bin ebe eksik: Taliban sağlığı çökertti." Ağustos 15, 2025. Link: <https://bianet.org/haber/anne-olum-oranlari-yukseliyor-18-bin-ebe-eksik-taliban-sagligi-cokertti-310441>

Deutsche Welle. 2025. "Afganistan'da kız çocukları nasıl gizlice eğitim alıyor?" Eylül 20, 2025. Link: <https://www.dw.com/tr/afganistanda-kiz-cocuklari-nasil-gizlice-egitim-aliyor/a-74055570>

Euronews. 2025. "UCM: Kadın hakları ihlalleri nedeniyle Taliban liderine tutuklama emri." Temmuz 8, 2025. Link: <https://tr.euronews.com/2025/07/08/ucm-kadin-haklari-ihlalleri-nedeniyle-taliban-liderine-tutuklama-emri>

Euronews. 2025. "Taliban yönetimi altındaki Afgan kadınlar daha parlak bir geleceğe giden yolu nasıl kodluyor?" Ağustos 7, 2025. Link: <https://tr.euronews.com/next/2025/08/07/taliban-yonetimi-altindaki-afgan-kadinlar-daha-parlak-bir-gelecege-giden-yolu-nasil-kodluy>

Independent Türkçe. 2022. "Hastanelerde cinsiyet ayrımı isteyen Taliban kadın doktor arıyor." Kasım 06, 2022. Link: <https://www.indyturk.com/node/573206/dünya/hastanelerde-cinsiyet-ayrimi-isteyen-taliban-kadin-doktor-ariyor>

Independent Türkçe. 2025a. "Afgan kadınlar gizli geçim yolları arıyor." Temmuz 22, 2025. Link: <https://www.indyturk.com/node/762249/dünya/afgan-kadinlar-gizli-gecim-yolları-arıyor>

Independent Türkçe. 2025b. "Afganistan depreminde kadınlar kaderlerine terk edilmiş." Eylül 05, 2025. Link: <https://www.indyturk.com/node/764406/dünya/afganistan-depreminde-kadinlar-kaderlerine-terk-edilmis>

International Criminal Court. 2024. "Afganistan: Situation in the Islamic Republic of Afghanistan." ICC-02/17. November 28, 2024. Link: <https://www.icc-cpi.int/afghanistan>

Permanent Peoples' Tribunal. 55th Session For The Women Of Afghanistan: Judgement. Madrid: 11 December 2025. Link: <https://afghanistantribunal.com/documents/judgement-peoples-tribunal-for-women-of-afghanistan/>

UN Women. 2025. "FAQs: What it's like to be a woman in Afghanistan in 2025." August 7, 2025. Link: <https://www.unwomen.org/en/articles/faqs/faqs-afghanistan>

UN Security Council, Meetings Coverage and Press Releases, 9810th Meeting, "Afghanistan's De Facto Authorities' New Law Barring Women from Medical Training Imperils Entire Country's Health, Stability, Briefers Tell Security Council." SC/15932. December 12, 2024. Link: <https://press.un.org/en/2024/sc15932.doc.htm>

UN Treaty Body Database. "The ratification status by country or by treaty. Ratification Status for CCPR, International Covenant on Civil and Political Rights." Link: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/treaty.aspx?treaty=ccpr&lang=en

UN Treaty Body Database. "The ratification status by country or by treaty. Ratification Status for CESCR, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights." Link: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/treaty.aspx?treaty=cescr&lang=en

UN Treaty Body Database. "The ratification status by country or by treaty. Ratification Status for CRC, Convention on the Rights of the Child." Link: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/treaty.aspx?treaty=crc&lang=en

UN Treaty Body Database. "The ratification status by country or by treaty. Ratification Status for CEDAW, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women." Link: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/treaty.aspx?treaty=cedaw&lang=en

¹ UN Security Council, Meetings Coverage and Press Releases, 9810th Meeting, "Afghanistan's De Facto Authorities' New Law Barring Women from Medical Training Imperils Entire Country's Health, Stability, Briefers Tell Security Council." SC/15932. December 12, 2024. Link: <https://press.un.org/en/2024/sc15932.doc.htm>

² Independent Türkiye. 2025a. "Afgan kadınlar gizli geçim yolları arıyor." Temmuz 22, 2025.

Link: <https://www.indyturk.com/node/762249/dünya/afgan-kadınlar-gizli-geçim-yolları-arıyor>

³ BBC News Türkçe. 2025. "Afganistan: Taliban kadınların yazdığı kitapları üniversitelerde yasakladı" Eylül 19, 2025. Link: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cvgvn9p5pd1o>

⁴ Independent Türkçe. 2022. "Hastanelerde cinsiyet ayrımı isteyen Taliban kadın doktor arıyor." Kasım 06, 2022. Link: <https://www.indyturk.com/node/573206/dünya/hastanelerde-cinsiyet-ayrımı-isteyen-taliban-kadın-doktor-arıyor>

⁵ Independent Türkçe. 2025b. "Afganistan depreminde kadınlar kaderlerine terk edilmiş." Eylül 05, 2025. Link: <https://www.indyturk.com/node/764406/dünya/afganistan-depreminde-kadınlar-kaderlerine-terk-edilmiş>

⁶ UN Treaty Body Database. "The ratification status by country or by treaty. Ratification Status for CCPR - International Covenant on Civil and Political Rights." Link: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/treaty.aspx?treaty=ccpr&lang=en

⁷ UN Treaty Body Database. "The ratification status by country or by treaty. Ratification Status for CESCR - International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights." Link: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/treaty.aspx?treaty=cescr&lang=en

⁸ UN Treaty Body Database. "The ratification status by country or by treaty. Ratification Status for CRC - Covention on the Rights of the Child." Link: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/treaty.aspx?treaty=crc&lang=en

⁹ UN Treaty Body Database. "The ratification status by country or by treaty. Ratification Status for CEDAW - Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women." Link: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/treaty.aspx?treaty=cedaw&lang=en

¹⁰ International Criminal Court. 2024. "Afganistan: Situation in the Islamic Republic of Afghanistan." ICC-02/17. November 28, 2024. Link: <https://www.icc-cpi.int/afghanistan>

¹¹ Euronews. 2025. "UCM: Kadın hakları ihlalleri nedeniyle Taliban liderine tutuklama emri." Temmuz 8, 2025. Link: <https://tr.euronews.com/2025/07/08/ucm-kadin-haklari-ihlalleri-nedeniyle-taliban-liderine-tutuklama-emri>

¹² UN Women. 2025. "FAQs: What it's like to be a woman in Afghanistan in 2025." August 7, 2025. Link: <https://www.unwomen.org/en/articles/faqs/faqs-afghanistan>

¹³ Bianet. 2025. "Anne ölüm oranları yükseliyor, 18 bin ebe eksik: Taliban sağlığı çökertti." Ağustos 15, 2025. Link: <https://bianet.org/haber/anne-olum-oranlari-yukseliyor-18-bin-ebe-eksik-taliban-sagligi-cokertti-310441>

¹⁴ Deutsche Welle. 2025. "Afganistan'da kız çocukları nasıl gizlice eğitim alıyor?" Eylül 20, 2025. Link: <https://www.dw.com/tr/afganistanda-kiz-çocukları-nasıl-gizlice-eğitim-alıyor/a-74055570>

¹⁵ Euronews. 2025. "Taliban yönetimi altındaki Afgan kadınlar daha parlak bir geleceğe giden yolu nasıl kodluyor?" Ağustos 7, 2025. Link: <https://tr.euronews.com/next/2025/08/07/taliban-yonetimi-altindaki-afgan-kadinlar-daha-parlak-bir-gelecege-giden-yolu-nasil-kodluy>

¹⁶ BBC. 2025. "Afghan women lose their 'last hope' as Taliban shut down internet." September 30, 2025. Link: <https://www.bbc.com/news/articles/c98dmq03n92o>

¹⁷ BBC. 2025. "Afghan women lose their 'last hope' as Taliban shut down internet." September 30, 2025. Link: <https://www.bbc.com/news/articles/c98dmq03n92o>

¹⁸ Permanent Peoples' Tribunal. 55th Session For The Women Of Afghanistan: Judgement. Madrid: 11 December 2025. Link: <https://afghanistantribunal.com/documents/judgement-peoples-tribunal-for-women-of-afghanistan/>

¹⁹ UN Women. 2025. "FAQs: What it's like to be a woman in Afghanistan in 2025." August 7, 2025. Link: <https://www.unwomen.org/en/articles/faqs/faqs-afghanistan>

Muhafazakar Kadın Liderliğinin Yeni Yüzü: Sanae Takaichi

*Ahu SUMBAS**

2025 yılında dünyada kadın liderliği adına önemli bir değişim, erkek egemen toplumsal yapısı ve siyasetiyle bilinen Japonya’da oldu. Muhafazakar-ulusalcı Liberal Demokrat Parti (LDP)’in lideri seçilen Sanae Takaichi, 21 Ekim 2025’te ülkenin ilk kadın başbakanı olarak görevine başladı. Ancak, Takaichi’yi dünya basınında popülerleştiren konu, gençliğinde bir heavy metal grubunda davulcu olmasıydı. Bu haberler, bir kadın siyasetçinin, ‘sıradışı aktivitelerle ilgilenen bir muhafazakar kadın’ olarak tanımlanmasına kadar giderek siyasetin cinsiyetçi dili ve yargılamalarının bir başka örneği olarak kayıtlara geçti. Bu haberlerin gölgesinde kalan tartışmalarsa Takaichi’nin savunduğu muhafazakâr politikalarla kadın hakları arasındaki gerilim ve Takaichi’nin yükselişinin değişen Japon siyasetindeki rolüydü.¹

Takaichi 1961 yılında Nara şehrinde, memur bir orta sınıf aileye doğmuştur. Japonya siyasetinde hakim gelenek, siyasetle uğraşan güçlü bir ailenin erkek çocuğu veya torununun siyasi pozisyonlarda yer almasıyken,² Takaichi hem aile statüsü hem de cinsiyeti dolayısıyla bu beklentinin aksini temsil etmektedir. Üstelik, başkanlık yarışını bu tür bir aileden gelen eski başbakan Koizumi Jun’ichirō’nın oğlu Koizumi Shinjiro’ya karşı kazanmıştır.

Takaichi, Japonya’da 1955’ten beri iktidarda olan muhafazkar-ulusalcı LDP’de siyaset yapmaktadır ve ilk olarak 1996’da milletvekili seçilmiştir. Sonrasında aynı partide on kez milletvekilliği yapmış ve Ekonomi Güvenliği Bakanlığı gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur.

Takaichi’nin siyasette bir aile desteğinden gelmemesi, onun başarısının kişisel çaba ve parti içi manevralar ve desteklerle şekillendiğini gösterebilir, ³ ancak Takaichi’nin liderliğe yükselmesinin arkasındaki hem yapısal hem dönemsel faktörleri anlamak da oldukça önemlidir. Son yıllarda LDP içerisinde ideolojik kırılmaların arttığı ve ılımlı-orta çizgi ile sağ-muhafazakâr çizgi arasında bir rekabetin ortaya çıktığı görülmektedir.⁴ Ayrıca, Japon siyaseti üzerinde artan sosyal ve ekonomik baskılar, ılımlı çizgideki liderlerin popülerliğini ve kamuoyu desteğini zedelemiştir. ‘Güvenlik’, ‘sert göç politikası’, ‘ulusun yeniden yükselişi’ ve ‘göçmen sorunu’ gibi

* Doçent Dr., Kaliforniya Üniversitesi, Los Angeles (UCLA) & Hacettepe Üniversitesi

küresel ölçekte yükselen söylemler, Japon sağ siyasetinde ve LDP'nin sağ kanadında belirgin biçimde güç kazanmıştır. Takaichi, bir taraftan parti içindeki sağ kanadın yüzü olarak öne çıkmış, diğer taraftan da güvenlik, göçmen meselesi, ekonomik endişe ve toplumsal düzen tonlarından halka seslenen bir kadın lider olarak kamuoyunun ilgisini çekmiştir. Klein'e (2025) göre Takaichi, 'popülist bir kopuştan ziyade, LDP içinde uzun süredir kurumsallaşmış olan milliyetçi söylemin disiplinli bir taşıyıcısıdır'.⁵ Bu bağlamda, Takaichi'nin anayasal revizyon, savaş sonrası tarih anlatısı ve ulusal kimlik konularındaki tutumlarının istisnai değil; partideki muhafazakar ana akım içinde tutarlı olduğu belirtilmektedir.⁶

Üstelik bu siyasal zeminde, LDP'li Başbakan Shigeru Ishiba'nın istifası yeni bir liderlik sürecini başlatmış; Komeito ise Takaichi'yi desteklemeyerek koalisyondan çekilmiştir. Koalisyonun dağılmasıyla oluşan güç boşluğunda LDP sağ kanat desteğiyle yeniden konumlanmış ve Takaichi'nin Japan Innovation Party (Ishin no Kai) ile kurduğu koalisyon yeni hizalanmanın merkezine yerleşmiştir. Diğer bir deyişle, Takaichi'nin bu siyasi başarısında, Japon kamuoyunun güvenlik ve ekonomide istikrar beklentisi, parti içindeki sağ kanadın desteği ve yeni koalisyon anlaşmasının etkili olduğu ifade edilmektedir.⁷

Kadın Liderliğinde Bir Zafer Mi Hüsrân Mı?

Japonya kadın parlamenter oranlarına göre, alt mecliste %16 ve üst mecliste %25'le, dünyada 142. sırada yer almaktadır.⁸ Japonya'nın bu düşük kadın temsil oranları ve eril-geleneksel siyaset geleneği düşünüldüğünde, Takaichi'nin sadece ilk kadın başbakan olması değil; Japon toplumuna verdiği mesaj da sembolik bir önem taşımaktadır. Japon siyasetinde kadınların, özellikle bir aile desteği olmadan başbakanlık gibi prestijli bir kariyere yükselebileceğini göstermesi önemli bir değişimi vurgulamaktadır. Üstelik Japon halkının kadın bir başkanın seçilmesinden duyduğu memnuniyeti gösteren anket sonuçları da bu değişimin kamuoyunda bir karşılığı olduğunun kanıtıdır.⁹

Takaichi kendisini politik kariyerinde cinsiyet temelli bir toplumsal yeniden yapılanmanın savunucusu olarak değil; daha çok sağ-muhafazakâr ve ulusalcı politikalarının savunucusu olarak konumlandırmaktadır. Nitekim, Takaichi, 'Japonya geri döndü! Güçlü ve başarılı Japonya' gibi söylemleriyle Birleşik Krallığın eski başbakanı muhafazakar Margaret Thatcher'a hayranlığını ifade etmekte ve basın da onu Japonya'nın Demir Leydisi olarak tanımlanmaktadır.¹⁰ Takaichi'nin politik tercihlerinde toplumsal cinsiyet statükosunu ve geleneksel aile yapısını korumayı önceleyen bir muhafazakar politika çerçevesini savunması,

bu sembolik kazanımın kadın liderliği açısından niteliğini tartışmalı bir zemine taşımaktadır. Nitekim Takaichi, bir taraftan kabinede İskandinav seviyesinde bir kadın temsili hedefi olduğunu, doğum klinikleri ile kadın sağlığı merkezlerine mali destek vereceğini ve bakım sağlayan kadınlara kariyerlerinde destek olmak için vergi indirimleri getireceğini ifade etmektedir. Diğer taraftansa, Takaichi'nin 18 kişilik kabinesine yalnızca üç kadın bakan ataması,¹¹ evli çiftlerin farklı soyadları kullanmasına, eşcinsel evliliğe ve imparatorluk ailesinde kadın varis olması önerilerine karşı muhalif bir duruş takınması dikkat çekmektedir. Burada ilgi çekici bir bilgi, Takaichi'nin evlilikleri sonrası kendi soyismini taşımaya devam etmesi ve hatta ikinci evliliği sonrası eşinin Takaichi soyismini almasıdır.¹² Takaichi, nitelikli kadın temsiliinin feminist kadın çıkarı odaklı olması gerektiğini savunan geleneksel yaklaşım açısından tartışmalı bir kadın lider profili olarak ele alınmaktadır. Japon siyasetindeki feminist ve ilerlemeci gruplar Takaichi'yi 'kadın yüzlü yaşlı bir adam', 'fahri bir erkek' ve 'kadınları temsil etmeyen' biri olarak nitelendirmektedir.¹³

Ancak dünya genelinde sağ muhafazakar partiler içinde artan güçlü kadın liderliğinin, bu tartışmalara yeni bir boyut getirdiği aşikardır. Hangi kadının, hangi kadın çıkarını temsil etmesi gerektiği sorusu, kadın temsili ve çıkarı literatüründe uzun soluklu bir teorik tartışmadır.¹⁴ Çoğulcu demokrasinin farklı çıkarların temsiliini olumlayan söyleminde, kadın çıkarlarını da sadece ilerlemeci ve feminist bir zemine sıkıştırmanın bir körlük yaratma tehdidinden ebetteki kaçınmak gerekmektedir. Dolayısıyla demokrasinin müzakereci ve uzlaşmacı niteliğiyle harmanlanan çoklu kadın çıkarlarının konuşulabildiği, eşitlik ve farklılık temelli bir siyaset alanı potansiyeli zedelenmediği sürece, bu tür kadın liderlerin sağ söylemlerinin bir farklılık olarak kabul edilmesinde bir sorun yoktur. Bu noktada, Easton'un dediği gibi tüm bu tartışmalara rağmen Takaichi'nin başarısı bir kadının başarısı olmaya devam etmektedir ve böyle tanınmalıdır.¹⁵ Ancak siyaset tarihindeki hâkim muhafazakar-patriyarkal söylemin feminist talepleri bastırmadığı bir siyaset tahayyülü gerçekçi değildir. Bu nedenle, bunun kadın temsili ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından doğurduğu potansiyel tehdidin göz ardı edilmemesi gerekir.

Sonuç olarak Takaichi'nin başbakan seçilmesi, kadın liderliği imajının yayınlaşması ve Japonya'daki erkek egemen siyasal geleneği sorgulatması açısından sembolik önem taşımaktadır; ancak bu gelişmenin Japonya'da ya da küresel siyasette kadın liderliğine dayalı yapısal bir cinsiyet eşitliği dönüşümü yaratmayacağı da açıktır. Başbakan Takaichi'nin zayıflamış bir partiyi güçlendirmesi, yeni koalisyonu yönetmesi ve azınlık hükümetiyle ekonomik ve sosyal

sorunlarla mücadele etmesi gerekmektedir. Önümüzdeki günler, Japonya'nın bir kadın liderle hangi toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşümleri gerçekleştirebileceğini gösterecektir.

¹ Kushida, K. (2025). *Is Takaichi Japan's future?* Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/research/2025/10/the-challenges-and-opportunities-facing-takaichi-sanae?lang=en>

² Fisayo-Bambi, Jeramiah. (21 October, 2025) Japan's Sanae Takaichi elected as country's first female prime minister, Euronews. <https://www.euronews.com/2025/10/21/japans-sanae-takaichi-set-to-be-elected-as-nations-first-female-prime-minister?>

³ Fisayo-Bambi, 2025.

⁴ 'Sanae Takaichi on course to become Japan's first female PM after new coalition deal.' *The Guardian*, 20 October 2025. <https://www.theguardian.com/world/2025/oct/20/sanae-takaichi-likely-become-japan-first-female-prime-minister?>

⁵ Klein, A. (2025). Conservative nationalism in contemporary Japan: Leadership and ideology. *Populism Studies Review*, 4(2), 45-62.

⁶ Reuters. (2025). View: Japan's first female prime minister and the politics of continuity. *Reuters Analysis*.

⁷ Fisayo-Bambi, 2025.

⁸ Women in Politics: 2025, UN WOMEN. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2025-03/women-in-politics-2025-en.pdf>

⁹ Easton, Yukari (24 Oct 2025). *No feminist fanfare for Japan's first female prime minister*. East Asia Forum Quarterly. <https://eastasiaforum.org/2025/10/24/no-feminist-fanfare-for-japans-first-female-prime-minister/>

¹⁰ 'Japan poised to get first female PM after Sanae Takaichi wins ruling party leadership', *The Guardian*, https://www.theguardian.com/world/2025/oct/04/sanae-takaichi-expected-to-become-japans-first-female-pm-after-winning-ruling-party-leadership?utm_source=chatgpt.com

¹¹ 'Sanae Takaichi appoints just two women to cabinet after becoming Japan's first female PM', *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2025/oct/21/sanae-takaichi-japan-first-female-pm-appoints-two-women-to-cabinet?>

¹² Shimuta, M. (2025). Japan's first female prime minister and the limits of representation. *Nature*, 629(8012), 18-20. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/777965/EPRS_BRI\(2025\)777965_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/777965/EPRS_BRI(2025)777965_EN.pdf)

¹³ Easton, 2025.

¹⁴ Celis, K., & S. Childs. 2012. "The Substantive Representation of Women: What to Do with Conservative Claims?" *Political Studies* 60 (1): 213-225.

¹⁵ Easton, 2025.

2025 Türkiye-PKK Barış Sürecinde Kadınların Katılımı

*İpek Bahar Karaman-Yılmazgil**

Silahlı çatışmalar doğası gereği toplumsal cinsiyetlidir: kadınlar doğrudan çatışmanın tarafı olmasalar bile, yerinden edilme, ekonomik güvencesizlik, bakım yükümlülükleri ve toplumsal parçalanma gibi sonuçlardan orantısız biçimde etkilenirler.¹ Feminist barış araştırmaları, kadınların barış süreçlerinden dışlanmasıyla yalnızca onların deneyimlerini görünmez kılmakla kalmadığını, aynı zamanda barış anlaşmalarının sürdürülebilirliğini de zayıflattığını uzun süredir ortaya koymaktadır.² Bu bulgular, kadınları pasif mağdurlar olarak değil barışın öznesi olarak tanıyan Kadın, Barış ve Güvenlik gündeminde kurumsallaşmıştır.³ Buna rağmen, barış süreçlerinde kadınların katılımı hâlâ düzensiz ve çoğu zaman gayriresmî düzeyde kalmaktadır. 2025 yılında Türkiye’de başlayan yenilenmiş barış süreci, kadınların ağırlıklı olarak yukarıdan aşağıya işleyen bir siyasal süreçle parlamenter müdahaleler ve taban mobilizasyonu yoluyla nasıl etkileşime girdiklerini incelemek açısından önemli bir örnek sunmaktadır.

Türkiye’deki modern Kürt çatışması, kültürel tanınma, siyasal temsil ve Kürt kimliğine yönelik devlet baskısı gibi uzun süredir devam eden sorunlara dayanmaktadır. 1984’te Kürdistan İşçi Partisi (PKK) tarafından başlatılan silahlı isyan, özellikle Türkiye’nin güneydoğu illerinde yoğunlaşan karşı-ayaklanma politikaları ve siyasal marjinalleşmeyle karakterize edilen uzun soluklu bir çatışmaya dönüşmüştür. Siyasal dışlanma ile militarize yönetimin birleşimi, özellikle kadınlar açısından yıkıcı sonuçlar doğuran şiddet ve yerinden edilme döngülerini üretmiş ve bu durum yaklaşık kırk yıl boyunca Türkiye’nin siyasal hayatını şekillendirmiştir.⁴

Türkiye’nin müzakere yoluyla barışa yönelik ilk büyük girişimi, yaygın olarak “Çözüm Süreci” olarak adlandırılan ve 2013-2015 yılları arasında yürütülen süreçtir. Devlet yetkilileri ile PKK lideri Abdullah Öcalan arasında yürütülen gizli görüşmelerle başlatılan bu süreç, silahsızlanma ve demokratikleşme reformları yoluyla silahlı çatışmayı sona erdirmeyi amaçlamıştır. Bu süreç büyük ölçüde merkezîyetçi ve elitler tarafından şekillendirilen bir yapıya sahip olmuştur.⁵ Bu dönemde kadınların katılımı sınırlı ve büyük ölçüde gayriresmî kalmıştır. Ayla Akat Ata gibi bazı Kürt kadın siyasetçilerin Öcalan ile yapılan görüşmelere dâhil olmuş olmalarına rağmen,

*Arş. Gör., Medipol Üniversitesi

kadınlar müzakere mekanizmalarında kurumsal olarak temsil edilmemiştir. Feminist akademisyenler bu süreci, barışı toplumsal bir dönüşümden ziyade teknik bir güvenlik meselesi olarak ele aldığı ve eril güvenlik mantıklarını yeniden ürettiği gerekçesiyle eleştirmiştir.⁶

2025'te başlayan yenilenmiş barış süreci, beklenmedik bir siyasal yeniden hizalanmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Ekim 2024'te Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin diyaloga açık bir tutum sergilemesi ve ardından Abdullah Öcalan'ın Şubat 2025'te barış ve demokratik toplum çağrısı yapması bu sürecin önünü açmıştır. PKK'nin ateşkes ilan etmesi ve kendini feshetmeye hazır olduğunu açıklaması, önceki şiddet döngülerinden önemli bir kopuş anlamına gelmiştir. Ağustos 2025'te ise Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bünyesinde barış sürecine ilişkin görüşmeleri kurumsallaştırmak amacıyla Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu kurulmuştur.⁷

Parlamentodaki komisyonun bileşimi Türkiye'deki genel toplumsal cinsiyet temelli temsil açığını yansıtıyor olsa da, bazı kadın milletvekilleri barış gündeminin şekillendirilmesinde görünür ve etkili roller üstlenmiştir. Bu isimler arasında özellikle Gülistan Kılıç Koçyiğit (DEM Parti milletvekili), parlamentodaki barış tartışmalarında öne çıkmıştır. Koçyiğit, sürdürülebilir bir barışın ancak eşit ve kapsayıcı bir yurttaşlık çerçevesinin geliştirilmesiyle mümkün olacağını defalarca vurgulamıştır. Barışı adalet, siyasal haklar ve hukuki hesap verebilirlik tartışmalarıyla ilişkilendiren bu müdahaleler, dar güvenlikçi müzakere anlayışlarını sorgulamakta ve kalıcı barışın yapısal koşullarını görünür kılmaktadır.⁸ Pervin Buldan ve Züleyha Gülüm gibi diğer kadın milletvekilleri de barışı demokratik katılım ve toplumsal cinsiyet eşitliğinden ayrı düşünölemeyecek bir süreç olarak ele almıştır.

Bu sürecin en dikkat çekici yönlerinden biri, kadın örgütlerinin doğrudan komisyona davet edilmesidir. Barış Anneleri Derneği, Cumartesi Anneleri, Barışa İhtiyacım Var Kadın İnisiyatifi ve Kadın Eşitliği Platformu gibi kadın merkezli oluşumların komisyona hitap etmeleri, önceki barış süreçlerinden usul olarak önemli bir kopuşu temsil etmektedir; zira geçmişte kadın hareketleri büyük ölçüde süreç dışı savunuculukla sınırlı kalmıştır.

Bu oturumlarda kadın örgütleri, barışı silahlı çatışmanın sona ermesinin çok ötesinde tanımlamıştır. Barış, adalet, tanınma ve onlarca yıl süren çatışmanın tahrip ettiği gündelik hayatın onarılmasıyla iç içe geçen ilişkisel ve toplumsal bir süreç olarak ele alınmıştır. Barış Anneleri temsilcileri, barışı kamusal olarak yas tutabilme hakkı, kaybedilenlerin akıbetini öğrenme ve gelecek kuşakların benzer acıları yaşamamasını sağlama talebiyle ilişkilendirmiştir.

Bu çerçevede barış, silahlı aktörler arasında yapılan bir siyasi anlaşmadan ziyade hakikat, hesap verebilirlik ve onur kavramlarıyla tanımlanmıştır.⁹

Benzer biçimde Barışa İhtiyacım Var Kadın İnisiyatifi, barışı kadınların yaşamlarının artık militarizasyon, korku ve güvencesizlik tarafından şekillendirilmediği bir durum olarak tanımlamıştır. Tanıklıklar, çatışmanın yerinden edilme, ekonomik güvencesizlik ve şiddetin normalleşmesi yoluyla gündelik hayata nasıl nüfuz ettiğini ortaya koymuş ve barışın bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği, demokratik katılım ve eşit yurttaşlık gibi yapısal dönüşümleri içermesi gerektiğini savunmuştur. Bu anlayışta barış, ulaşılmış bir son değil, sürekli bir dönüşüm süreci olarak ele alınmıştır.¹⁰

Bu müdahalelerin tamamında kadınlar, barışı devlet güvenliği yerine insan güvenliği ekseninde tanımlamıştır. Bakım, toplumsal dayanışma ve güvenin yeniden inşası, kalıcı barışın temel unsurları olarak öne çıkmıştır. Barışı yaşanmış deneyimler ve toplumsal adalet talepleriyle ilişkilendiren bu yaklaşım, müzakere sonuçlarını merkeze alan teknokratik ve elit barış tanımlarını sorgulamaktadır.

KBG perspektifinden bakıldığında, 2025 barış süreci temkinli bir ilerleme ile süregelen yapısal kısıtların bir arada var olduğu karmaşık bir tablo sunmaktadır. Kadın milletvekillerinin parlamentodaki aktif katılımı ve kadın sivil toplum örgütlerinin komisyona davet edilmesi, önceki barış girişimlerinden önemli bir kopuşa işaret etmektedir. Ancak kadınların komisyon liderliğinde yetersiz temsili ve sivil toplum müdahalelerini sınırlayan usulsel engeller, barışın hâlâ büyük ölçüde elit ve devlet merkezli yaklaşımlar çerçevesinde ele alındığını göstermektedir. Bu daha geniş barış anlayışının somut politika sonuçlarına dönüşüp dönüşmeyeceği ise henüz belirsizdir. Süreç ilerledikçe, Türkiye’de barışın kalıcılığı ve derinliği, kadınların katılımının sembolik bir jest olarak mı kalacağı yoksa anlamlı siyasal güce dönüşüp dönüşmeyeceğine bağlı olacaktır.

Kaynakça

Çağlayan, Handan. *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar: Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Cohn, Carol, ed. *Women and Wars*. Cambridge: Polity Press, 2013.

Demos Araştırma Kolektifi. "Barış Kronolojisi: Resmi Tarihin Ötesinde Birlikte Barışın Hafızasını Kaydedelim." Accessed December 20, 2025.

<https://demos.org.tr/baris-kronolojisi-resmi-tarihin-otesinde-birlikte-barisin-hafizasini-kaydedelim/>

Dilek, Esra. "'Hybridity by Design': Between Liberal Norms and Illiberal Peace in Turkey." *International Negotiation* (2024).

DEM Parti. "Koçyiğit: Meclis Komisyonu Barışın ve Demokratik Toplumun Kurucu Adımını Atma İmkânına Sahip." Accessed December 20, 2025.

<https://www.demparti.org.tr/tr/kocyigit-meclis-komisyonu-barisin-ve-demokratik-toplumun-kurucu-adimini-atma-imkanina-sahip/22411/>

Krause, Jana, Werner Krause, and Pia Bränfors. "Women's Participation in Peace Negotiations and the Durability of Peace." *International Interactions* 44, no. 6 (2018): 985-1016. <https://doi.org/10.1080/03050629.2018.1492386>.

Paffenholz, Thania, et al. *Making Women Count - Not Just Counting Women: Assessing Women's Inclusion and Influence on Peace Negotiations*. Geneva: Inclusive Peace & Transition Initiative (The Graduate Institute of International and Development Studies), 2016.

United Nations Security Council. *Resolution 1325 (2000)*. S/RES/1325. October 31, 2000.

Üstündağ, Nazan. "Self-Defense as a Revolutionary Practice in Rojava, or How to Unmake the State." *South Atlantic Quarterly* 115, no. 1 (2016): 197-210.

Barış Anneleri. "Barış Anneleri: Gerillalar Neye Dayanarak Türkiye'ye Gelecek?" *Bianet*. Accessed December 20, 2025.

<https://bianet.org/haber/baris-anneleri-gerillalar-neye-dayanarak-turkiyeye-gelecek-310662>

Barışa İhtiyacım Var Kadın İniyatifi. "Komisyon Raporu." Accessed December 20, 2025. <https://www.barisaihtiyacimvar.com/komisyon/raporu>

¹ Carol Cohn, ed., *Women and Wars* (Cambridge: Polity Press, 2013).

² Paffenholz, Thania, et al. *Making Women Count - Not Just Counting Women: Assessing Women's Inclusion and Influence on Peace Negotiations*. Geneva: Inclusive Peace & Transition Initiative (The

Graduate Institute of International and Development Studies), 2016; Krause, Jana, Werner Krause, and Pia Br nfors. "Women's Participation in Peace

³ United Nations Security Council, Resolution 1325 (2000), S/RES/1325 (October 31, 2000).

⁴ Handan  a layan, Analar, Yolda lar, Tanrı alar: K rt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimli inin Olu umu ( stanbul: İletişim Yayınları, 2016).

⁵ Esra Dilek, "'Hybridity by Design': Between Liberal Norms and Illiberal Peace in Turkey," International Negotiation (2024).

⁶ Nazan  st nda , "Self-Defense as a Revolutionary Practice in Rojava, or How to Unmake the State," South Atlantic Quarterly 115, no. 1 (2016): 197-210.

⁷ <https://demos.org.tr/baris-kronolojisi-resmi-tarihin-otesinde-birlikte-barisin-hafizasini-kaydedelim/>

⁸ <https://www.demparti.org.tr/tr/kocyigit-meclis-komisyonu-barisin-ve-demokratik-toplun-kurucu-adimini-atma-imkanina-sahip/22411/>

⁹ <https://bianet.org/haber/baris-anneleri-gerillalar-neye-dayanarak-turkiyeye-gelecek-310662>

¹⁰ <https://www.barisaihtiyacimvar.com/komisyon/raporu>

Belém’den Kalanlar: Kadın, Barış ve İklim Güvenliği

Sezen Kaya Sönmez*

İklim değişikliği küresel bir tehdit olsa ve yeryüzündeki tüm canlıları etkilese de, sonuçları itibarıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üreten bir dinamik sergilemektedir.¹ İklimle ilgili güvenlik riskleri, mevcut sosyal, siyasi ve ekonomik eşitsizliklerle kesişerek insanların riske maruz kalma düzeyini, uyum sağlama kapasitesini şekillendirir.² Finansal kaynaklara sınırlı erişim ve karar alma süreçlerinden dışlanma gibi cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların iklim değişikliğine yanıt verme kapabilitelerini zayıflatır. Dolayısıyla, iklim değişikliğinin neden olduğu yıkımdan kaynaklara erişimdeki eşitsizliklere kadar her alanda kadınları ve kız çocuklarını orantısız şekilde etkileyen bu süreç, iklim krizini sadece çevresel bir sorun olmaktan çıkarıp, Kadın, Barış ve Güvenlik (KBG) gündeminin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir.

KBG gündeminin, iklim krizini barış ve güvenliği şekillendiren temel bir faktör olarak kabul etmesi, bu mücadelenin Ulusal Eylem Planlarına entegre edilmesi için önemli bir zemin sunmaktadır.³ Bu noktada, KBG’nin dört temel sütunu, iklim eylemi için somut bir başlangıç noktası oluşturur: *Katılım*, kadınların ve kırılgan grupların iklim eylemindeki liderliğini ve bilgisini sürece dahil ederken; *Koruma*, ön saflarda yer alan ve orantısız risklerle yüzleşen kadın çevre savunucuları için yasal kalkanlar oluşturur. *Önleme* mekanizmaları, yapısal eşitsizlikleri gidererek iklim kaynaklı güvenlik risklerini öngörmemizi sağlarken; *Yardım ve İyileştirme* ise afet sonrası müdahalelerin iklim-akıllı ve cinsiyete duyarlı olmasını garanti altına alarak toplumsal direnci artırır.⁴ Bu iki güvenlik meselesinin entegrasyonu kuramsal olarak önemli bir başlangıç noktası oluştursa da, uygulamaya geçilğinde önemli boşluklarla karşı karşıya kaldığını görüyoruz.

Bu bağlamda, ülkelerin ev ödevlerini (Ulusal Katkı Beyanları-NDC) ne kadar yaptığına dair sahadan gelen veriler ciddi bir uyarı veriyor. Örneğin, UN Women ve Kaschak Enstitüsü tarafından geliştirilen ve COP30 sürecinde sunulan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve İklim Politikası Karnesi”, incelenen 32 yeni nesil NDC üzerinden çarpıcı bir tabloyu ve önleme mekanizmasındaki sorunları ortaya koyuyor.⁵ Rapora göre, ülkelerin büyük çoğunluğu (23 ülke)

* Doktora Adayı, Kadir Has Üniversitesi.

kadınların ekonomik güvenliğine dair taahhütlerde bulunurken, iklim krizinin en yakıcı güvenlik boyutu olan toplumsal cinsiyet temelli şiddet geri planda kalıyor. İncelenen ülkelerin sadece 6'sı artan şiddet riskini tanımlamış ve yalnızca 5'i (%15) bu konuda somut bir önlem paketi sunabilmiş durumda. Yani devletler, kadınlara 'yeşil iş' vermeyi vaat ederken, onları afet anında artan şiddetten korumayı bir iklim politikası olarak görmüyor. Benzer şekilde, iklim krizinin kadınların üzerindeki bakım yükünü artırdığı bilinmesine rağmen, ülkelerin yarısından azı (15 ülke) bu yükü hafifletecek önlemler planlamış.⁶

Bunun yanı sıra, önleme ve yardım ve iyileştirme mekanizmasının verimli çalışmadığının en önemli örneklerini, su ve yakacak odun toplama sorumluluğunu üstlenen ve bu rotalarda cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskiyle yüzleşen kadınların yaşadığı çatışma bölgelerinde görüyoruz. Kaynak kıtlığı kız çocuklarının okuldan kopmasına neden olurken; Sri Lanka ve Mozambik örneklerinde gördüğümüz gibi, erken yaşta evlilikler iklim stresi altındaki aileler için trajik bir hayatta kalma stratejisine dönüşerek eşitsizlikleri daha da derinleştiriyor.⁷ Ancak bu karanlık tabloya rağmen kadınlar, krizin ortasında direncin mimarı oluyorlar. Örneğin Çad'da tarımsal işgücünün %60'ını oluşturan kadınlar, toprak bozulmasına rağmen yenilikçi tarım teknikleriyle gıda güvenliğini sağlarken⁸; Yemen'in Taiz bölgesinde kadınlar, kabile liderleri ve askeri aktörlerle bizzat müzakere ederek sivillerin suya erişimini sağlamış ve yerel gerilimi düşürmüştür.⁹ Ayrıca, GIWPS verilerine göre, kadınların müzakere masasında olduğu barış süreçleri daha kalıcı oluyor; aynı şekilde kadınların yönettiği iklim projeleri de gıda güvenliği ve kaynak yönetiminde daha başarılı sonuçlar veriyor.¹⁰ Bu örnekler, KBG gündemi ve iklim değişikliği entegrasyon mekanizmasındaki sorunlara rağmen, kadınların barış ve iklim uyumunun en etkili aktörleri olduğunu göstermektedir.

Ancak sahadaki bu potansiyele rağmen, politika yapımına katılımda ciddi bir eksiklik ile karşı karşıyayız. Örneğin, Haziran 2024 itibarıyla BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (BMİDÇS) sunulan Ulusal Uyum Planlarının (NAP) büyük çoğunluğunda toplumsal cinsiyete atıfta bulunulsa da, bu atıflar ne yazık ki genellikle yüzeysel kalıyor veya uygulamadan kopuk oluyor. Sonuç olarak, uyum ve azaltım çabaları kadınların gerçek ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalıyor. Bunun yanı sıra, BM İklim Değişikliği Taraflar Konferansı (COP)¹¹ süreçleri, kadınların güvenliği ve barış inşasındaki rolleri açısından hayati bir öneme sahiptir. 2023 yılında COP28'de parti delegasyonlarının sadece %31'ini kadınlar oluştururken, bu oran 2013 yılıyla aynı olup, üst düzey iklim müzakerelerinde cinsiyet temsilde bir durgunluk olduğunu göstermektedir.¹² 2024 yılında COP29'da ise kadınlar parti delegasyonlarının %35'ini, milletvekilleri ve delegasyon liderlerinin %33'ünü oluşturdu.¹³ Küresel eğilimlerin bir yansıması

olan bu tablo, kadın müzakerecilerin sayısındaki kronik eksikliği pekiştirerek, kadınların iklim anlaşmaları üzerindeki etkisini sınırılıyor.

2025 yılına geldiğimizde ise, umut verici gelişme COP30'un en somut çıktılarından birisi olan yeni Belém Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı'nın (GAP)¹⁴ kabul edilmesi oldu. UN Women'ın da altını çizdiği üzere bu plan, sadece kağıt üzerinde kalan bir iyi niyet beyanı değil; iklim eyleminin 'kullanma kılavuzu' niteliğinde.¹⁵ Bu planın kökleri, 2014 yılına, Lima'da (COP20) cinsiyet dengesi sağlamak ve cinsiyet hususlarını BMİDÇS ve Paris Anlaşması'nı uygulamadaki çalışmalarına entegre etmek amacıyla, cinsiyete duyarlı iklim politikası ve eylemleri gerçekleştirmek üzere kabul edilen "Lima Toplumsal Cinsiyet Çalışma Programı"na (LWPG) dayanıyor. COP 22, LWPG'nin üç yıl uzatılmasına ve COP 25'te gözden geçirilmesine karar verdi ve UNFCCC kapsamında ilk GAP COP 23'te oluşturuldu. COP29'da Taraflar Lima Cinsiyet Çalışma Programı'nı (LWPG) on yıl daha uzatmayı kabul etti ve Kasım 2025'te COP30'da kabul edilmesi beklenen yeni bir GAP oluşturmak için bir yol haritası belirledi.¹⁶ COP30'da Taraflarca kabul edilen 2026-2034 Belém GAP, iklim politikası ve eylemlerinde eşitlik ve kapsayıcılık için yeni bir sayfa açmaktadır. Dokuz yıllık bir çerçeve sunan GAP, yerli kadınlar ve engelli kadınlar dahil olmak üzere tarihsel olarak dışlanmış grupları tanıması ve kadınlara ve kız çocuklarına bakım emeği, kadına yönelik şiddet ve güvenlik, kadınlar için koruma mekanizmaları, sağlık ve doğa temelli çözümler konusunda taahhütler getirmesi ile dikkat çekmektedir.¹⁷ BMİDÇS'nin 'bir fırlatma rampası' olarak tanımladığı ve 2026-2034 dönemini kapsayan bu plan, daha güvenli katılımdan daha güçlü veri, finans ve teknolojiye kadar iklim eyleminin merkezine cinsiyet eşitliğini yerleştirmektedir.¹⁸

Belém'den dönerken çantamızda umut verici bir Eylem Planı ve güçlü politika önerileri var. Ancak, GIWPS'in de vurguladığı gibi, KBG gündeminin, iklim güvenliği mimarisinin 'temel bir direği' olarak konumlandırılması gerekiyor.¹⁹ Plan, iklim finansmanının cinsiyet duyarlılığının iyileştirilmesini öngörse de, bu çalışmaları destekleyecek finansman hala sağlanamamıştır. Bunun yanı sıra, kadınların ve kızların dahil edilmesi ve eşit katılımı, haklarının ve etkili çevre eylemlerinin sağlanması için çok önemli olmasına rağmen, genç kadınlar da dahil olmak üzere kadınlar karar alma süreçlerinden büyük ölçüde dışlanmaktadır. Bu nedenle, GAP'ın kadınların liderliğini gerçekten güçlendiren ve sembolik katılım mekanizmaları yaratmayan bir yaklaşım benimsemesi önemlidir. Bu, sosyoekonomik durum veya diğer faktörlerden bağımsız olarak, her düzeyde kadınlar ve kızlarla istişare için özel mekanizmalar ve eğitimin artırılmasını içermelidir. Özetle, iklim değişikliği ile mücadele, sadece emisyonları azaltmakla ilgili teknik bir mesele değildir. Bu, Somali'de kuraklıkla mücadele eden bir annenin, Amazonlar'da ormanını

koruyan bir yerli liderin ve çatışma ortasında ailesinin gıda güvenliğini sağlamaya çalışan bir kadının güvenliğini sağlama meselesidir.

Kaynakça

Bociaga, R., "Resilient women farmers in Chad battle climate challenges and social barriers", *Mongabay*, 29 Aug. 2024, <https://news.mongabay.com/2024/08/resilient-women-farmers-in-chad-battle-climate-challenges-and-social-barriers/> (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2025).

Brodtkorb, I., Magalhaes Teixeira, B., Baldwin, G., Tarif, K., Seyuba, K., Iversen, T., Koefoed, M. and Duhamel, J. "Climate, Peace and Security Thematic Fact Sheet: Women, Peace and Security", 2025. Stockholm International Peace Research Institute & Norwegian Institute of International Affairs.

Georgetown Institute for Women, Peace and Security and Peace Research Institute Oslo. "Women, Peace and Security Index 2025/26". 2025. Washington, DC: GIWPS and PRIO. <https://giwps.georgetown.edu/the-index>.

Georgetown Institute for Women, Peace and Security. "Recommendations for COP30 and Beyond: Positioning the Women, Peace and Security Agenda as a Core Pillar of Climate Security and Resilience". 2025. <https://giwps.georgetown.edu/2025/11/11/recommendations-for-cop30-and-beyond/> (Erişim Tarihi 16 Aralık 2025).

Pope, D. H., McMullen, H., Baschieri, A., Philipose, A., Udeh, C., Diallo, J., & McCoy, D. "What is the current evidence for the relationship between the climate and environmental crises and child marriage? A scoping review", 2023. *Global Public Health*, 18(1).

UN Security Council. Resolution 2242, 13 October 2015, www.un.org/shestandsforspeace/files/unscr_2242_2015_on_wps_english.pdf (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2025).

UN Women. "Climate Change: The Need for a Gendered Perspective", 2011, <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Trust%20Funds/FundGenderEquality/FGE-ClimateChangeFactSheet-en.pdf>. (Erişim Tarihi: 10 December 2025).

UN Women. "COP29 decisions deliver gains for gender equality in climate action, but more remains to be done". 2024. <https://www.unwomen.org/en/news-stories/news/2024/11/cop29-decisions-deliver-gains-for-gender-equality-in-climate-action-but-more-remains-to-be-done> (Erişim Tarihi: 16 Aralık 2025).

UN-Women and Kaschak Institute. "Gender Equality and Climate Policy Scorecard: Advancing Accountability in Nationally Determined Contributions.", 2025. Progress of the World's Women Fact Sheets, No. 1. New York: UN-Women.

UNDP. "Water for peace: a woman leader in rural Yemen supports conflict resolution", 2024, <https://www.undp.org/arab-states/stories/water-peace-woman-leader-rural-yemen-supports-conflict-resolution> (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2025).

UNFCCC. Chronology of Gender in the Intergovernmental Process, 2025. <https://unfccc.int/topics/gender/workstreams/chronology-of-gender-in-the-intergovernmental-process> (Erişim Tarihi 16 Aralık 2025).

UNFCCC. COP 30 agenda item 14 Gender and climate change, 2025. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Gender_cop30_0.pdf (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2025).

UNFCCC. The Belém Gender Action Plan: A launchpad accelerating ambitious, effective, and inclusive climate action. 2025. <https://unfccc.int/news/the-belem-gender-action-plan-a-launchpad-accelerating-ambitious-effective-and-inclusive-climate> (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2025).

UNFPA, "Child Marriage and Environmental Crises: An Evidence Brief", 2021. https://esaro.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/child_marriage_and_environmental_crises_an_evidence_brief_final.pdf (Erişim Tarihi 12 Aralık 2025)

¹ UN Women, "Climate Change: The Need for a Gendered Perspective", 2011, <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Trust%20Funds/FundGenderEquality/FGE-ClimateChangeFactSheet-en.pdf>. (Erişim Tarihi: 10 December 2025).

² Brodtkorb, I., Magalhaes Teixeira, B., Baldwin, G., Tarif, K., Seyuba, K., Iversen, T., Koefoed, M. and Duhamel, J. "Climate, Peace and Security Thematic Fact Sheet: Women, Peace and Security", 2025. Stockholm International Peace Research Institute & Norwegian Institute of International Affairs.

³ UN Security Council Resolution 2242, 13 October 2015, www.un.org/shestandsforspeace/files/unscr_2242_2015_on_wps_english.pdf (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2025).

⁴ Brodtkorb, I., et al., "Climate, Peace and Security Thematic Fact Sheet", s. 2.

⁵ UN-Women and Kaschak Institute. "Gender Equality and Climate Policy Scorecard: Advancing Accountability in Nationally Determined Contributions.", 2025. Progress of the World's Women Fact Sheets, No. 1. New York: UN-Women.

⁶ Ibid.

⁷ Brodtkorb, I., et al., "Climate, Peace and Security Thematic Fact Sheet". ; Bkz. UNFPA, "Child Marriage and Environmental Crises: An Evidence Brief", 2021. https://esaro.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/child_marriage_and_environmental_crises_an_evidence_brief_final.pdf (Erişim Tarihi 12 Aralık 2025); Pope, D. H., McMullen, H., Baschieri, A., Philipose, A., Udeh, C., Diallo, J., & McCoy, D. "What is the current evidence for the relationship between the climate and environmental crises and child marriage? A scoping review", 2023. *Global Public Health*, 18(1).

⁸ Bociaga, R., "Resilient women farmers in Chad battle climate challenges and social barriers", *Mongabay*, 29 Aug. 2024, <https://news.mongabay.com/2024/08/resilient-women-farmers-in-chad-battle-climate-challenges-and-social-barriers/> (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2025).

⁹ UNDP, "Water for peace: a woman leader in rural Yemen supports conflict resolution", 2024, <https://www.undp.org/arab-states/stories/water-peace-woman-leader-rural-yemen-supports-conflict-resolution> (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2025).

¹⁰ Georgetown Institute for Women, Peace and Security and Peace Research Institute Oslo. "Women, Peace and Security Index 2025/26". 2025. Washington, DC: GIWPS and PRIO. <https://giwps.georgetown.edu/the-index>.

¹¹ İklim değışikliğine uyum ve mücadele stratejilerini belirlemek üzere her yıl uluslararası toplumu bir araya getiren COP Zirveleri, aynı zamanda iklim değışikliği ile WPS gündemi arasındaki ilişkinin tanımlandığı, normların şekillendiğı ve küresel politikaların belirlendiğı önemli karar alma mekanizmalarıdır.

¹² Georgetown Institute for Women, Peace and Security. "Recommendations for COP30 and Beyond: Positioning the Women, Peace and Security Agenda as a Core Pillar of Climate Security and Resilience". 2025. <https://giwps.georgetown.edu/2025/11/11/recommendations-for-cop30-and-beyond/> (Erişim Tarihi 16 Aralık 2025).

¹³ UN Women. C"OP29 decisions deliver gains for gender equality in climate action, but more remains to be done". 2024. <https://www.unwomen.org/en/news-stories/news/2024/11/cop29-decisions-deliver-gains-for-gender-equality-in-climate-action-but-more-remains-to-be-done> (Erişim Tarihi: 16 Aralık 2025).

¹⁴ Bkz. UNFCCC. COP 30 agenda item 14 Gender and climate change, 2025. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Gender_cop30_0.pdf (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2025).

¹⁵ UN Women. "COP29 decisions deliver gains for gender equality in climate action".

¹⁶ UNFCCC. Chronology of Gender in the Intergovernmental Process, 2025. <https://unfccc.int/topics/gender/workstreams/chronology-of-gender-in-the-intergovernmental-process> (Erişim Tarihi 16 Aralık 2025).

¹⁷ UNFCCC. The Belém Gender Action Plan: A launchpad accelerating ambitious, effective, and inclusive climate action. 2025. <https://unfccc.int/news/the-belem-gender-action-plan-a-launchpad-accelerating-ambitious-effective-and-inclusive-climate> (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2025).

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Georgetown Institute for Women, Peace and Security. "Recommendations for COP30".

Göçün Yeni Jeopolitiği: Sert Sınırlar, Görünmez Kadınlar

Deniz Ş. Sert*

2025 yılı, uluslararası göçün hâlihazırda karmaşık olan doğasını daha da derinleştiren, siyasal kırılğanlıkları görünür kılan ve devletlerin göç yönetimini giderek daha araçsal, daha güvenlik merkezli bir çizgiye oturttuğu bir dönem oldu. Dünya, bir tarafta hareket eden milyonlarca insanla; diğer tarafta bu hareketin önünü kesmeye çalışan devletlerle iki ayrı ritimde ilerliyor. Bir yanda savaşlar, iklim felaketleri ve ekonomik çöküşler yüzünden yer değiştirmek zorunda kalanlar; diğer yanda sınırlarını tahkim edip geçiş yollarını görünmez dikenli tellerle çevreleyen siyasal rejimler... Bu yıl, göçün yalnızca demografik ya da insani bir olgu olmadığını, aynı zamanda uluslararası sistemin güç dengelerinin yeniden kurulduğu bir dış politika konusu hâline geldiğini tüm çıplaklığıyla ortaya koydu.

Bu tabloya feminist dış politika perspektifinden bakmak, dikkati çoğu zaman arka planda kalan iki kesişim noktasına yöneltiyor: Birincisi, göçün kadınlar üzerindeki çok katmanlı etkileri; ikincisi ise kadınların, göçün neden olduğu siyasi ve insani krizlerde nasıl sistematik biçimde görünmezleştirildiği. Feminist dış politika, devletlerin güvenlik tanımlarını insan merkezli hâle getirmeyi önerirken, göç konusunda da benzer bir mercek sunuyor: Devletlerin dış politikadaki manevraları ile kadınların gündelik yaşamlarındaki kırılğanlıklar arasındaki bağlantıyı görünür kılmak.

2025 yılının göç hikâyesi, işte bu nedenle, bir yandan büyük güçlerin hesaplarını, diğer yandan ise sıradan insanların mücadelelerini anlatıyor. Bu iki düzlem birbirinden kopuk değil; tersine, uluslararası politikanın en yüksek masalarında alınan kararlar, en çok da sınırların ötesine geçmeye çalışırken hayatlarını riske atan kadınları etkiliyor.

ABD’de Trump’ın Dönüşü ve Güvenlikçi Göç Doktrininin Sertleşmesi

ABD’nin 2025 yılında göç sahnesinde oynadığı rol, küresel dengeleri belirleyen bir ağırlığa sahipti. Donald J. Trump’ın yeniden seçilmesinin ardından, göç politikası yalnızca iç siyasetin

*Prof. Dr., Özyeğin Üniversitesi

bir tartışma başlığı olmaktan çıktı; ulusal güvenlik mimarisinin neredeyse merkezi kavramı hâline geldi. Yılın ilk aylarında yayımlanan yürütme emirleri, ABD'nin göç düzenini baştan aşağı değiştirdi. Sınır dışı süreçleri hızlandırıldı, güney sınırında sığınma başvuruları neredeyse tamamen durduruldu, belirli ülkelerden göç askıya alındı ve vize rejimlerinde daha önce benzeri görülmemiş derecede sıkı ve sürekli güvenlik incelemesi prosedürleri devreye sokuldu.

Bu politikaların arkasındaki gerekçeler, Trump yönetiminin söyleminde hep aynı terimlerle ifade edildi: "güvenlik", "istila", "ulusal tehdit". Böylece göç, Amerika'nın dış politika sözlüğünde tekrardan militarize edilmiş bir kavrama dönüştü. Ancak bu militarize dil, feminist dış politika açısından bakıldığında, göçün toplumsal cinsiyet boyutunu tamamen görünmezleştiren bir yaklaşımı temsil ediyor. Çünkü güvenlikçi dilin içinde kadınların sığınma gerekçeleri – toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, zorla evlendirilme, cinsel yönelim temelli ayrımcılık – kendine yer bulmuyor.

Özellikle Latin Amerika'dan gelen kadınların ABD'ye ulaşmaya çalışırken maruz kaldığı güvencesizlik, 2025 boyunca haberlerde ve insan hakları örgütlerinin raporlarında yer aldı. Sınırlar kadınların hem fiziksel hem psikolojik şiddete açık bir ara mekân hâline dönüştü. Feminist dış politikanın gerektirdiği insan güvenliği perspektifiyle bakıldığında, ABD'nin 2025 göç rejimi, devleti koruma refleksini insanı korumanın önüne koyan bir paradigma sunuyor. Bu paradigma, küresel ölçekte göç yönetişiminin nasıl şekilleneceğine ilişkin tehlikeli bir örnek teşkil ediyor.

Avrupa'nın Sertleşen Sınırları ve Aşırı Sağ Siyasal Dönüşüm

Atlantik'in öte yakasında, Avrupa'da da 2025 yılı göç ve güvenlik ekseninde belirgin bir siyasal kaymayı işaret etti. Almanya, Hollanda, Fransa ve İtalya'da aşırı sağ partilerin güç kazanması, merkez siyasetin göç konusunda daha sert bir çizgiye kaymasına neden oldu. Göç, Avrupa'da artık dış politika ile iç politika arasında bir köprü değil; aksine, ikisinin birleştiği, seçim stratejilerinin, kimlik siyasetlerinin ve uluslararası ittifakların belirleyici başlığı.

Avrupa Birliği'nin sınır yönetimi son otuz yılda fiziksel güvenlikten dijital ve algoritmik gözetim altyapısına doğru belirgin bir dönüşüm geçirmekte. 1990'larda "Kale Avrupası (Fortress Europe)" olarak adlandırılan dönem, duvarlar, çitler ve sahil devriyeleriyle dış sınırların sertleştirilmesine dayanıyordu. 2010'larla birlikte bu yaklaşım, Eurodac, VIS ve SIS II gibi ortak

veri tabanlarının entegrasyonuna ve Frontex'in yetki alanının genişlemesine odaklanan veri-temelli bir koordinasyon modeline evrildi. Günümüzde ise AB, biyometrik kimliklendirme, yapay zekâ destekli risk skorlaması, otomatik ön-tarama sistemleri ve büyük ölçekli gözetim ağlarıyla göçü "yönetilebilir risk" olarak çerçeveleyen dijital-algoritmik bir sınır rejimine geçmiş durumda. Bu kayış, AB'nin göç politikasının insani korumadan teknolojik güvenlik mantığına doğru giderek mesafe aldığını gösteriyor.

Bu süreçte Avrupa'nın dış politika gündeminde son yıllarda çokça konuştuğumuz ve bu sene de öne çıkan bir diğer unsur, göçün dışsallaştırılması. AB, göçmen akışını kaynağında durdurmak için Kuzey Afrika ülkeleriyle yeni anlaşmalar yapmıştı. Aralık 2025'te AB içişleri bakanları daha hızlı deportasyon süreçleri, "güvenli ülke" tanımlamaları ve geri gönderme merkezleri gibi düzenlemeleri içeren ve 2026'da yürürlüğe girmesi planlanan yeni bir göç reformu üzerinde uzlaştılar. Bütün bunlar, Avrupa'nın sınırlarını kendi toprakları dışında kurma çabası olarak yorumlanabilir. Feminist bir perspektiften bakıldığında bu dışsallaştırma politikalaro, kadınların göç yollarındaki riskleri artırmakta, onları daha tehlikeli rotalara itmekte. Libya'da yaşanan cinsel şiddet ve istismar vakaları, bu risklerin ne kadar yakıcı olduğunun bir göstergesi (BBC 2025).

Avrupa'nın göç politikasındaki sertleşme, bu nedenle yalnızca bir sınır yönetimi sorunu değil; aynı zamanda devletlerin hangi bedenleri, hangi yaşamları korumaya değer gördüğünü seçtiği normatif bir mesele. Feminist dış politika, bu seçimin arkasında yatan güç ilişkilerini ifşa ederken, göçmen kadınların görünmez kılınmış deneyimlerini merkeze almayı öneriyor.

Küresel Güney'de Çatışma, İklim ve Ekonominin Kesiştiği Çoklu Göç Krizleri

2025 yılı göçün kaynağı olan krizlerde derinleşmenin sürdüğü bir yıl oldu. Sudan'da yeniden alevlenen çatışmalar, birkaç gün içinde on binlerce kişinin yerinden edilmesine yol açtı (Aljazeera 2025). Çatışma alanlarından kaçan kadınların, cinsel şiddet tehdidi altında, güvenli olmayan geçiş rotalarına yöneldiklerini tahmin etmek güç değil. İnsan güvenliği kavramının devlet güvenliği lehine gerilediği böylesi bölgelerde, kadınların deneyimleri çok katmanlı bir kırılmalı ortaya koyuyor.

Myanmar'da askeri rejimin baskıları ile Arakanlı Müslümanların yıllardır süren yerinden edilmişliğini 2025 yılında bir kez daha görünür kıldı. Bangladeş'teki aşırı kalabalık ve yetersiz

kamplar, iklim krizinin yarattığı yeni tehlikelerle birleşince, Rakhine’den gelen kadın ve çocuklar için yaşam alanlarının sürdürülemezliğini daha da artırdı.

Sahel bölgesinde ise terör örgütlerinin saldırıları, siyasi istikrarsızlık ve çölleşmenin hızlanması, 2025’i kitlesel hareketlilik açısından kritik bir eşik hâline getirdi. UNHCR verilerine göre 2026 sonunda, Moritanya ve kıyı devletlerini de içeren Sahel bölgesinin, Eylül 2025’teki 4 milyon seviyesinden artarak 5,6 milyon zorla yerinden edilmiş ve vatansız kişiye ev sahipliği yapması bekleniyor. Bölgedeki ülke içinde yerinden edilmiş kişi (IDP) sayısının %16 artacağı ve bunların dörtte üçünün Burkina Faso’da olacağı öngörülüyor. Mülteci ve sığınmacı sayısının ise %17 oranında yükselmesi bekleniyor. Bu göç hareketleri, ekonomik krizlerle birleşince birçok ülkenin dış politikasını etkileyen bir güvenlik dinamiği yaratmakta ve yaratacak.

Gazze’de yaşanan zorunlu yer değiştirme dalgaları ise Ortadoğu’nun jeopolitiğinde kırılgan nüfus hareketlerinin nasıl sürekli bir döngü hâline geldiğini hatırlattı. 2025 boyunca binlerce aile, defalarca yer değiştirmek zorunda kaldı. Bu döngüsel göç modellerinin en ağır yükünü taşıyanlar yine kadınlar ve çocuklar oldu.

Türkiye’nin 2025 Göç Siyaseti: Kalıcılık, Gerilim ve Diplomatik Araçsallaştırma

2025’te dört milyonu aşan yabancı nüfus, Türkiye’nin göç siyasetini dış politikayla iç politika arasında karmaşık bir ilişkiler ağına dönüştürdü. Suriye’den gelen nüfusun önemli bir kısmı artık ikinci ve üçüncü nesil olarak eğitim sisteminin içinde büyüyor. Göçün kalıcılığı bu nedenle toplumsal ve siyasal açıdan tartışmasız bir gerçekliğe dönüştü. Ancak kamuoyunda hâkim olan göç tartışmaları hâlâ “geri dönüş” ve “vatandaşlık” ikiliğine sıkışmış durumda. Türkiye’nin dış politikasında göç, özellikle Avrupa ile ilişkilerde bir müzakere kartı olarak kullanılmaya devam ediyor. Göç, yalnızca bir insani kriz değil; aynı zamanda diplomatik pazarlıkların merkezine yerleşmiş bir dış politika enstrümanı hâline geldi.

Göçmen kadınlar açısından Türkiye 2025’te hem fırsatlar hem de ciddi zorluklar barındırdı. Kayıtdışı çalışma, cinsiyete dayalı şiddetin raporlanamaması, sağlık hizmetlerine erişim zorlukları ve bakım yükünün kadınlar üzerinde yoğunlaşması, feminist dış politikanın dikkate alması gereken alanlar olarak hala karşımızda duruyor.

Göç artık sadece insanların yer değiştirmesiyle ilgili bir mesele değil; devletlerin güç projeksiyonlarını yeniden tanımladıkları, uluslararası normları yeniden yorumladıkları ve iç

politikayı şekillendirdikleri bir dış politika aracı. Feminist dış politika bu araçsallaştırmayı sorgulayan bir çerçeve sunabilir. Devletlerin kendi çıkarlarını önceleyen politikalarıyla bireylerin güvenlik ihtiyaçları arasındaki uçurum, özellikle kadınlar açısından daha görünür halde. Kadınların göç yollarındaki deneyimleri, feminist dış politikayı zorunlu bir etik perspektif hâline getirmeli: Devletler neyi koruyor, kimi koruyor ve ne pahasına?

Sonuç: Sınırların Sertleştiği Dünyada Feminist Bir Göç Politikasının Aciliyeti

2025 göçün durmadığı, fakat sınırların sertleştiği bir yıl oldu. Devletler, göçün sürüklediği insani dram karşısında daha kapalı; teknoloji ise sınır yönetimini daha görünmez ama daha etkili bir baskı aracına dönüştürdü. Bu süreçte kadınların deneyimleri, çoğu zaman devletlerin güvenlik anlatılarının gölgesinde kaldı. Oysa feminist dış politika tam da bu gölgeye ışık tutmayı, devletin güvenliği kadar insanın güvenliğini merkeze almayı öneriyor.

Göçün 2025 panoraması, geleceğe dair sorulması gereken acil bir soruya işaret ediyor: **Dünya hızla değişirken ve sınırlar sertleşirken, göçün insani yüzünü kim savunacak?** Bu soruya feminist dış politika geleneği net bir yanıt veriyor: Güvenliğin devletler için değil, insanlar için yeniden tanımlandığı bir dünya mümkün. Göçün yükünün kadınların omuzlarında ağırlaştığı bir dönemde, bu perspektif yalnızca etik bir çağrı değil; aynı zamanda uluslararası politikanın sürdürülebilirliği için zorunlu bir teorik ve pratik çerçeve.

Kaynakça

Aljazeera (2025) "Where are tens of thousands of people in Sudan fleeing to?" <https://www.aljazeera.com/news/2025/11/6/where-are-tens-of-thousands-of-people-in-sudan-fleeing-to>.

BBC (2025) "Single wome risk rape and exploitation in search for better life in Europe." <https://www.bbc.com/news/articles/cd0k2r2jpg4o>.

MMC (2025) *Migrant women in transit across South America*. Available at: www.mixedmigration.org.

OECD (2025) *International Migration Outlook*. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/2025/11/international-migration-outlook-2025_355ae9fd/full-report/recent-developments-in-migration-policy_e3826f20.html.

Pew Research Center (2025) *Majorities of Latinos Disapprove of Trump and His Policies on Immigration, Economy*. Available at: <https://www.pewresearch.org/race-and-ethnicity/2025/11/24/latinos-experiences-with-immigration-enforcement-in-the-second-trump-administration>.

UNHCR (2025) *Sahel Emergency*. Available at: <https://www.unhcr.org/emergencies/sahel-emergency>.

Çevrimiçi Erkek Dünyası (Manosfer) ve Kadın Düşmanlığının Pek Parlak Olmayan Geleceği

Zeynepnaz Coşkun & Bezen Balamir Coşkun*

13 Mart 2025'te prömiyeri yapılan “Adolescence (Ergen)” isimli dizi dünya çapında yaklaşık 142,6 milyon izlenme sayısına ulaşarak kısa zamanda Netflix'in en çok izlenen 10 İngilizce dizisi arasına girdi. Sınıf arkadaşı olan bir kız öğrenciyi öldürmekle suçlanan ergen bir erkek çocuğunu konu alan dizi çevrimiçi erkek dünyası (manosfer) ve günümüz erkek çocuklarının içinde olduğu derin kriz hakkında hararetli tartışmalar başlattı.

Yapay zeka ve yeni teknolojiler geliştikçe, toplumun ilgisi bir zamanlar tanıdık olan sosyal medyadan uzaklaşıyor. Buna rağmen, 5,2 milyardan fazla insan sosyal medya kullanıyor ve bu kullanıcıların büyük bir kısmı genç, etkilenmeye açık çocuklar ve ergenler. Dahası, şehirlerde kamusal alanların ortadan kaybolduğu bu dönemde gençler giderek daha fazla zamanını çevrimiçi olarak geçiriyor. Günümüzde genç erkeklerin dünyayı ve çevrelerindeki insanları nasıl gördüğünü şekillendiren ebeveynleri veya akranlarından ziyade bilgisayar ve telefon ekranlarından hayatlarına giren yetişkin erkekler olmaya başladı. Bu da şu soruyu akla getiriyor: İnternetteki bu rol modeller kimler?

İnternet eskiden müzik ve kedi videolarıyken artık etkilenmeye açık genç erkekler için çok tehlikeli bir alan haline geldi. Oxford Sözlüğü, Manosfer (Çevrimiçi Erkek Dünyası) kavramını “erkeklerin çağdaş erkeklik ve erkeklerin kadınlarla olan ilişkileriyle ilgili konularda, özellikle feminizm ve kadın hakları gibi konularda düşmanca görüşlerini/fikirlerini ifade ettikleri web siteleri ve bloglar” olarak tanımlamaktadır. Manosfer'in daha ılımlı yüzlerinden bazıları, her ikisi de kendi alanlarında ünlü olan Jordan Peterson ve Joe Rogan gibi isimler. Daha aşırı örnekler arasında ise şu anda insan kaçakçılığı suçlamasıyla yargılanan Andrew Tate'i görüyoruz. Bu alanlarda kullanılan dil kolayca ayırt edilebiliyor. Çevrimiçi erkek dünyasının rol modelleri kendilerini alfa erkek olarak görüyor ve erkeklerin mutsuz olmasının nedeninin feminizm olduğunu iddia ediyorlar. Ana felsefeleri, erkeklerin feministler yüzünden erkeksi bir şekilde giyinip, para kazandıkları takdirde evinin kadını olmayı seve seve kabul edecek bir eşe sahip

* Pedagog, Kitabunt & Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi

olabilecekleri güzel bir hayattan mahrum kaldıkları yönünde. Bunların hiçbirisi henüz o kadar aşırı görünmeyebilir, ancak bu buzdağının sadece görünen kısmı.

YouTube veya Instagram gibi daha ana akım platformların dünyasından çıkıp Reddit dünyasına girdiğinizde, ortam daha karanlık hale geliyor. Reddit'te, Incel ve Edgelord olarak tanımlanan genç erkekleri hemen bulabilirsiniz. Incel topluluğu, çoğunlukla heteroseksüel erkeklerden oluşan, istem dışı bekarlık yaşayan bir grup ve bunun nedeninin feminizmin yükselişi ve özgür toplum olduğunu düşünüyorlar. Kendilerini, kadınlara çok fazla hak tanıyan liberal toplumların kurbanları olarak görüyorlar. Bu genç erkekler sadece çevrimiçi forumlarda kadınlara karşı nefret dolu sözler sarf etmekle kalmıyor, birbirlerini aktif olarak harekete geçmeye teşvik ediyorlar. Bunun en trajik örneklerinden biri 2018 yılında Toronto'da minibüsünü kaldırma süren ve 10 kişiyi öldüren Alek Minassian. Alek saldırıdan sonra, "Incel Rebellion" adlı bir grup tarafından çevrimiçi olarak radikalleştirildiğini itiraf etmişti.¹ Edgelord grupları ise aşırı nihilist bir yaklaşım benimseyen, aşırı tutumlar sergileyerek ve tabu görüşleri paylaşarak politik doğruluğa karşı isyan eden genç erkeklerden oluşuyor. Bunların çevrimiçi kişilikleri genellikle aşırı ırkçı ve kadın düşmanı. Neredeyse her zaman aşırı sağcı faşist idealleri yayıyorlar.

Kadın düşmanlığı, aşırı sağ ideolojiler ile çevrimiçi erkek dünyası arasında bir bağlantı halkası. Bu üstünlükçü ideolojilerin birbirleriyle bağlantısı ve ana akıma yayılması, akademik olarak incelenmesi gereken bir konu. Neden bu kadar çok genç erkek aşırı sağcı görüşlere kapılıyor? Siyasi alanda, manosfer ile aşırı sağ siyaset arasında içsel bir ilişki olduğunu gözlemliyoruz. 2025 yılının Kasım ayında, Beyaz Saray'ın kadın kaçakçılığıyla suçlanan Andrew Tate adına federal soruşturmaya müdahale ettiği yönündeki söylentiler,² bu ilişkinin en uç noktadaki yansımasıydı. Donald Trump'ın 2024 başkanlık seçimlerindeki zaferinin ardından, sosyal medya gerici, kadın düşmanı nefret ve sert eleştirilerle doldu. Manosfer, Trump'ın oylarının en önemli katalizörü oldu. Binlerce genç erkek Trump'a oy verdi. Özellikle X'te, çok sayıda genç erkek Trump destekçisi kutlama yaptı. Bu sosyal medya çılgınlığı sırasında kadınlara ve kadın haklarına yönelik nefretlerini açıkça dile getirdiler. Trump'ın ikinci defa başkan seçilmesi manosfer karakterlerinin kadın düşmanı mesajlarının yayılmasını daha da artırdı.

İkinci soru da "manosfer neden son yıllarda bu kadar büyüdü?" sorusu. Buna yol açan en önemli sorunun yalnızlık olduğunu düşünülüyor. Ergenlik çağındaki bu genç erkeklerin çoğu bir bağlantı arzusu içinde ve çevrimiçi erkek dünyaları onlara aradıkları bu bağlantıyı odalarının konforunda sunuyor. Ayrıca, bu gruplardaki tüm bireyler olmasa da büyük bir kısmı zihinsel sağlık sorunları yaşıyor ve bu zihinsel sağlık sorunları tedavi edilmedikçe bu gençler sağlıklı

düşünme yetilerini kaybederek aşırı fikirlere kapılabiliyorlar. Manosferdeki forumlar genç erkekler için bir çıkış noktası işlevi görüyor. Belki de ailelerince görülmediğini ya da sevilmediğini düşünen, babalarına karşı öfkelerini dışa vurma gücü olmayan ergen erkekler bu çevrimiçi forumlarda öfkelerini dışa vurabiliyorlar. Sosyal kopukluk, aile içi işlev bozukluğu, terk edilmişlik hissi, eşitsizlik ve yoksulluk yaşayan ergen erkekler genellikle şiddete eğilimli oluyor ve manosferdeki yaşça büyük erkekler, bu kırılganlıkları genç zihinleri manipüle etmek ve zehirlemek için kullanıyor.

Manosferin ve manosferde bulunan forumların genç erkekler üzerindeki etkilerine hemen her gün şahit olmaya başladık. Genç erkekler, dünyanın birçok ülkesinde giderek daha fazla sağa kayıyor ve kadın düşmanlığı her geçen gün artıyor. Bu da sadece siyaset alanında değil hem toplumsal alanda da geleceğe yönelik kaygıların artmasına sebep oluyor. Bu nedenle, gençlere sosyal medyada/forumlarda takip ettikleri kişilerin söylediklerini ve internette okuduklarını sorgulamayı öğretmek ve eleştirel düşünme becerilerini henüz geliştirmemiş çocukların internet kullanımını takip etmek çok önemli. 2025 yılı uzmanlar ve ebeveynler için ergen erkekleri şiddet, kadın düşmanlığı ve ırkçılığın yeşerdiği bu ortamlardan uzak tutmanın yollarını aramakla geçti. Ne yazık ki tüm dünyada aşırı sağ ideolojilerin yükselişi ve Trump gib liderlerin sayılarının artması bu arayışı hiç de kolaylaştırmadı.

¹ BBC (March 3, 2021) *Toronto van attack: Minassian guilty of killing 10 people*, <https://www.bbc.com/news/uk-56269095>.

² People (November 18, 2025) *White House Intervened in Feds' Treatment of Accused Sex Trafficker Andrew Tate, Report Claims*, <https://people.com/white-house-intervened-federal-investigation-accused-sex-trafficker-andrew-tate-report-11852344>.

Feminist Dış Politika Bir Yol Ayrımında: Hâlâ geçerliliğini koruyacak mı? Etkisini artırabilir mi?

Şehnaz Kıymaz Bahçeci*

Feminist Dış Politika (Feminist Foreign Policy - FFP), barışı, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve çevresel bütünlüğü önceliklendiren bir şekilde diğer devletler ve devlet dışı aktörlerle etkileşim kurarak geleneksel klasik devlet yönetimi anlayışından cesur bir ayrılığı temsil eder. Bu çerçeve, resmi tarihini 2014 yılına, İsveç Dışişleri Bakanı'nın dünyanın ilk FFP'sini ilan etmesine dayandırır. Dönemin Dışişleri Bakanı bu çerçevenin küresel liderlerden tarafından ilk başta "alaycı gülüşlerle" karşılandığını belirtmiştir.¹ O zamandan beri FFP, cesur bir deneyden küresel bir çerçeveye dönüşmüş ve hem Küresel Kuzey hem de Küresel Güney'den yaklaşık 15 ülke tarafından benimsenip uyarlanmıştır.

Son birkaç yıldır, küresel politikadaki değişen eğilimlerle birlikte, FFP derin küresel krizlere yanıt veremediği algısı nedeniyle önemli eleştiriler ile karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçte İsveç ve Almanya gibi bazı ülkelerin, değişen siyasi ortamlar veya seçim kaygıları nedeniyle yaklaşımlarını tanımlamak için "Feminist Dış Politika" terimini kullanmaktan vazgeçtiklerine de tanık olduk. Öte yandan, FFP çerçevesini destekleyen ve onunla etkileşimde bulunan sivil toplum örgütleri ve FFP'nın başından beri karşısında olanlar, FFP çerçevesindeki sembolik jestlerin ve ilerici dilin bütçe taahhütleri veya politika tutarlılığıyla eşleşmediği bir "söylem-gerçeklik boşluğuna" sık sık işaret etmekte. Aktivistler, özellikle artan çatışma bağlamlarında ve bazı ülkeler tarafından kullanılan "zorbalık diplomasisi" bağlamında, insan hakları ilkelerinin FFP'yi benimseyen ülkeler tarafından seçici bir şekilde uygulanmasını haklı şekilde eleştirdikçe FFP'ye dair bu şüphecilik daha da derinleşti. FFP, Batı imajını koruduğu için sıklıkla eleştiriliyor, ancak giderek artan sayıda Küresel Güney ülkesinin FFP'yi veya ilkelerinden birini veya birkaçını benimsediğini de görüyoruz. FFP'ye yöneltilen bir diğer güçlü eleştiri ise, egemen neoliberal yapıları alt üst etmeye cesaret edememesidir.

Feminist Dış Politika İşbirliği² tarafından yürütülen ve 2025 yılında güncellenen "Feminist Dış Politikayı Tanımlamak 2025" başlıklı araştırmanın son sürümü³, karmaşık ancak umut verici bir

* Feminist Diplomacy Lab kurucusu

gidişatı ortaya koyuyor. İsveç, Arjantin ve Almanya'da hükümetlerin sağ politikalara kayması sürecinde FFP'den geri çekilmeler yaşanırken, araştırma, FFP'nin aslında kaybettiğinden daha fazla seçimi yara almadan atlattığını gösteriyor. Fransa ve Meksika gibi ülkelerde ise FFP çerçevesi istikrarlı bir şekilde ayakta kalmayı başardı ve hatta bazı süreçlerde kurumsallaşma yoluyla genişledi; feminist ilkeler yasalara, bütçelere ve bürokrasilere yerleştirilerek "yapı mimarlarından daha uzun süre ayakta kaldı".

Rapor, devletlerin ilerlemesini değerlendirmek için "5R" çerçevesini (Haklar, Kaynaklar, Temsil, Araştırma ve Raporlama ve Erişim) kullanıyor.⁴ Rapora göre, kadınların diplomasideki temsili iyileşmiş ve FFP ülkelerinde büyükelçilik görevlerinde %31'lik bir paya ulaşmış olsa da, "Kaynaklar" ayağı ciddi bir tehdit altında. Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) 2024 yılında %9 oranında azalması, birçok FFP hükümeti yardımı keserken aynı zamanda askeri harcamaları tarihi seviyelere çıkarması endişe verici.⁵

2025 araştırması ayrıca, feminist önceliklerin bireysel savunucuların hükümetlerdeki görevlerinden daha uzun süre devam edebilmesini sağlamak amacıyla FFP'yi hükümetin resmi mekanizmasına yerleştirmeyi hedefleyen "kurumsallaşmış feminizme" doğru bir kaymayı da vurguluyor. Bu "ikinci nesil" FFP, beş mekanizmaya odaklanıyor: politika, mimari, bütçe tahsisleri, liderlik rolleri ve personel kapasitesi. Bulgular, FFP'nin güvenilirliğini koruyabilmesi için "siyasi bir marka" olmanın ötesine geçmesi ve değişen siyasi akımlara dayanabilecek yasal ve bürokratik olarak yerleşmiş bir yapı haline gelmesi gerektiğini vurguluyor.⁶ Bu, örgütlü hak karşıtı hareketlerin artık demokrasiye, hukukun üstünlüğüne ve barışa doğrudan bir tehdit oluşturması nedeniyle çok önemli.

Çalışma, Ekim 2025'te, Fransa'nın Paris kentinde düzenlenen 4. Feminist Dış Politika Bakanlar Konferansı'ndan hemen önce yayınlandı. Konferans, 55'ten fazla devletten 500'den fazla temsilciyi bir araya getirdi. Amacı, "Diren, Birleş, Harekete Geç" sloganı altında uluslararası koalisyonları güçlendirmektir.⁷ Bu siyasi iklimde, "feminist" kelimesini içeren bir başlık altında 55 ülkeyi bir araya getirmek önemli bir başarıydı.

Daha da önemli bir sonuç, 31 ülke tarafından çok boyutlu krizler karşısında birlik sözü veren ve bedensel özerkliği, çeşitli aile biçimlerini, cinsel ve üreme sağlığı ve haklarını savunmaya açıkça bağlılık gösteren bir ⁸ siyasi deklarasyonun kabul edilmesi idi; bunların hepsi bu siyasi iklimde çok yerinde eklemelerdi. Konferans diplomatik kapsamı genişlettiği için övgü alırken, gözlemciler konferansın resmi diplomatik doğası nedeniyle, tabandan gelen feminist seslerle

hesap verebilirlik veya fikir alışverişi fırsatlarının sınırlı olduğunu belirtti.⁹ Dahası, FFPC raporunda küresel resmi kalkınma yardımlarının (ODA) azaltılmasıyla belirtildiği gibi, toplumsal cinsiyet eşitliği için fonlarda azalmanın yaşandığı bir dönemde, siyasi deklarasyon, hedeflerine ulaşmak için bir FFP'ye eşlik etmesi gereken kaynaklara ilişkin güçlü taahhütler içermiyordu.

Sivil toplum örgütleri ise konferans öncesinde "Avec Nous / Pour Toutes " ("Bizimle / Herkes İçin") başlıklı <<OFF>> Konferansı'nı düzenledi. Bu forum, Küresel Güney'den feministlerin bakış açılarını başarıyla bir araya getirdi ve diplomatik protokollerin ötesinde daha derin bir tartışma alanı sağladı.

<<OFF>> Konferansı'nı desteklemek amacıyla, sivil toplum örgütleri ayrıca devlet vaatleri ile gerçeklik arasındaki uçurumu ele alan birleşik bir mesaj olan "Dönüştürücü Feminist Dış Politikalar İçin Sivil Toplum Çağrısı¹⁰"nı da hazırladı. Feminist Diplomasi Laboratuvarı¹¹, sadece beş gün içinde 50'den fazla ülkede 150'den fazla örgüt tarafından desteklenen bu sivil toplum bildirisinin koordinasyonuna öncülük etti.¹² Bildiri için hızlı ve yaygın seferberlik, küresel sivil toplumun sistemik adalet için bir araç olarak FFP çerçevesini kullanma konusunda kararlı olduğunu gösterdi. Bildiri, ırkçılık karşıtlığı ve kesişimselliğe dayalı, sömürgecilik, kapitalizm ve ataerkillik sistemlerini açıkça ortadan kaldırmayı amaçlayan, kadın hakları savunucularını ve LGBTİ hakları savunucularını açıkça finanse eden ve koruyan, dünya genelinde toplumsal cinsiyet karşıtı ve hak karşıtı saldırılara karşı duran ve anlamlı hesap verebilirliği kurumsallaştıran bir FFP talep ediyor.¹³ Bildiri, <<OFF>> Konferansı'nın son oturumuna bizzat katılarak bildiriye teslim alan Fransız Büyükelçisi ve Nesil Eşitliği Forumu Genel Sekreteri Delphine O'ya sunuldu.¹⁴

İleriye dönük olarak, 5. Bakanlar Konferansı'nın 2026 yılında İspanya'da yapılması planlanıyor. İspanya Dışişleri Bakanı José Manuel Albares, günümüzde feminizmi savunmanın demokrasiyi savunmakla eş anlamlı olduğunu vurgulamakta.¹⁵ İspanya'nın 2025 yılında uluslararası alanda sergilediği siyasi eylemler, örneğin BM Kalkınma için Finansman Konferansı'na ev sahipliği yapması, uluslararası arenada Filistinliler'in insan haklarına verdiği destek ve askeri harcamaları artırmak için bütçenin kamu hizmetlerinden başka yerlere aktarılmasına karşı duruşu göz önüne alındığında, bu tür sistemik siyasi tartışmaların 2026'daki 5. FFP Bakanlar Konferansı'nda devam etmesi mümkün olabilir.

FFP'nin geleceği için birkaç önemli öneri ortaya çıkıyor:

- FFP'nin siyasi döngülere dayanabilmesi için feminist ilkelerin hükümet yapıları, yasalar ve bütçeler içinde kurumsallaştırılması gerekmektedir.
- İnsan hakları konusunda ulusal ve uluslararası söylem ve uygulamaların tutarlılığı, FFP'ler için bir turnusol testi olmaya devam ediyor.
- Hükümetler, bağışçı-yararlanıcı modellerinden feminist hareketlerle ortak yaratım ve ortak karar alma esasına dayalı yapılara geçmelidir.
- Toplumsal cinsiyet eşitliği fonlarının korunması siyasi bir tercihtir; toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerlemesi için temel, esnek ve erişilebilir fonlar önemlidir.

FFP ikinci on yılına girerken, geleceği söylem ile kaynaklar arasındaki uçurumu kapatmaya bağlıdır. Gerçek ilerleme, fonları korumak ve taban hareketleriyle gücü paylaşmak için siyasi cesareti gerektirir.

¹ International Centre for Research on Women. 2022. Feminist Dış Politikayı Tanımlamak: 2021 Güncellemesi. Erişim adresi: https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2022/01/FFP-2021Update_v4.pdf Son erişim tarihi: 29 Aralık 2025.

² <https://www.ffpcollaborative.org/>

³ <https://www.ffpcollaborative.org/dffp-2025>

⁴ 5R çerçevesi, İsveç'in 2014 yılında ortaya koyduğu 3R çerçevesine (haklar, temsil, kaynaklar) dayanmaktadır.

⁵ Feminist Foreign Policy Collaborative. 2025. *Feminist Dış Politikayı Tanımlama 2025*. Erişim adresi: <https://www.ffpcollaborative.org/dffp-2025>. Son erişim tarihi: 29 Aralık 2025

⁶ Aynı kaynak .

⁷ Fransa Avrupa ve Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi. 2025. *Dördüncü Bakanlar Konferansı: Feminist Dış Politika* . Erişim adresi: https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/feminist-diplomacy/fourth-ministerial-conference-on-feminist-foreign-policy/#sommaire_3 . Son erişim tarihi: 29 Aralık 2025

⁸ Fransa Avrupa ve Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi. 2025. *Ortak siyasi bildirinin kabulü, 4. Feminist Dış Politikalar Bakanlar Konferansı, 23 Ekim 2025*. Erişim adresi: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/feminist-diplomacy/fourth-ministerial-conference-on-feminist-foreign-policy/article/adoption-of-the-joint-political-declaration-4th-ministerial-conference-on-> . Son erişim tarihi: 29 Aralık 2025.

⁹ ODI. 2025. *Feminist dış politika uzun vadeli başarıya ulaşabilir mi? Dördüncü bakanlar konferansının ardından gecikmiş değerlendirmeler* . Erişim adresi: <https://odi.org/en/insights/can-feminist-foreign-policy-go-the-distance-overdue-reflections-fourth-ministerial-conference/> . Son erişim tarihi: 29 Aralık 2025.

¹⁰ <https://www.feministdiplomacylab.org/news/a-civil-society-call-for-transformative-feminist-foreign-policies>.

¹¹ <https://www.feministdiplomacylab.org/>.

¹²Feminist Diplomacy Lab web sitesi. 2025. *Dönüştürücü Feminist Dış Politikalar İçin Sivil Toplum Çağrısı*. Erişim adresi: <https://www.feministdiplomacylab.org/news/a-civil-society-call-for-transformative-feminist-foreign-policies>. Son erişim tarihi: 29 Aralık 2025

¹³ Aynı kaynak .

¹⁴WECF Web Sitesi. 2025. "Avec Nous / Pour Toustes" Ekofeminist, Paris'teki Feminist Dış Politika Konferansı'na katılıyor . <https://www.wecf.org/avec-nous-pour-toustes-ecofeminist-taking-space-along-to-the-feminist-foreign-policy-conference-in-paris/>. Son erişim tarihi 29 Aralık 2025.

¹⁵İspanya Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği ve İşbirliği Web Sitesi. 2025. *Albares, Paris'te İspanya'nın 2026 yılında bir sonraki Feminist Dış Politika Konferansı'na ev sahipliği yapacağını duyurdu* . https://www.exteriores.gob.es/en/Comunicacion/NotasPrensa/Paginas/2025_NOTAS_P/Albares-anuncia-en-Paris-que-Espana-acogera-en-2026-la-proxima-Conferencia-de-Politica-Exterior-Feminista.aspx adresinden erişilebilir . Son erişim tarihi: 29 Aralık 2025